

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การดำรงอยู่ของกลุ่มอาชีพในชุมชนผู้ประสบภัยคลื่นยักษ์สึนามิ : กรณีศึกษากลุ่มเครื่องแกงตำมือบ้านเกาะมุกด์ ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มและกลุ่มอาชีพ แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพ การฟื้นฟูชุมชนผู้ประสบภัยคลื่นยักษ์สึนามิ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มและกลุ่มอาชีพ

แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มและกลุ่มอาชีพที่ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิจัยครั้งนี้คือ ความหมายของกลุ่ม สาเหตุของการเกิดกลุ่ม องค์ประกอบและประเภทของกลุ่ม กระบวนการกลุ่ม และพัฒนาการของกลุ่ม การดำรงอยู่ของกลุ่ม ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ กลุ่มอาชีพและการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ และการพัฒนาของกลุ่มอาชีพ ซึ่งมีสาระสำคัญต่อไปนี้

1.1 ความหมายของกลุ่ม

นักวิชาการได้ให้ความหมายของกลุ่มไว้หลายท่านและมีความหมายคล้ายคลึงกัน ดังนี้

จำนง อติวัฒนสิทธิ และคณะ (2540 : 61) ได้อธิบายว่า กลุ่ม หมายถึง คนจำนวนหนึ่งที่มีการกระทำโต้ตอบกันอย่างมีระเบียบ แบบแผน มีการกำหนด สถานภาพของสมาชิก นอกจากนี้ยังมีบรรทัดฐาน ควบคุมความสัมพันธ์เป็นที่ยอมรับร่วมกันในระดับหนึ่ง เป็นการถาวรหรือชั่วคราว

ประกอบ ระกิติ (2523 : 10) ได้กล่าวถึงความหมายของกลุ่มว่า กลุ่ม หมายถึง ลักษณะอันเป็นนามธรรมซึ่งเกิดขึ้นกับบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมารวมกัน ตั้งแต่สองคนก็เป็นสมาชิกของกลุ่มและต่างก็มีความสัมพันธ์ต่อกันมีการปฏิบัติต่อกันและกันทางสังคม ความสัมพันธ์หรือการปฏิบัติต่อกันนั้น บ่งถึงความตั้งใจจริงของสมาชิก บุคคลอาจจะเป็นหรือไม่เป็นสมาชิกของกลุ่ม แต่เขาก็อาจจะต้องขึ้นอยู่กับกลุ่ม ด้วยให้อะไรแก่กลุ่มในสิ่งที่เขาเห็นว่ามีความสำคัญไม่มากนักก็พอ เขาอาจเป็นสมาชิกที่น่าสนใจ ดึงดูดใจ และน่ารังเกียจของสมาชิกคนอื่นๆ อย่างไรก็ตามกลุ่มอาจจะรับบุคคลนั้นเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือไม่ ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลนั้นสมัครใจหรือไม่สมัครใจ

พัฒนา บุญรัตพันธุ์ (2549 : 118) ได้ให้ความหมายของกลุ่มว่า กลุ่ม หมายถึง บุคคลรวมกันตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยมีแบบแผนของการปฏิบัติซึ่งกันและกันทางจิตวิทยา และเป็นที่ยอมรับซึ่งกันและกันในระหว่างกลุ่มสมาชิกเองและรวมทั้งกลุ่มอื่นๆ ด้วย ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มมีแบบอย่างของพฤติกรรมร่วมกัน โดยเฉพาะ

ทงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ (อ้างใน รัฐพล ภัทรคุณพิทักษ์ 2548 : 13) ให้ความหมายของกลุ่มว่า กลุ่ม หมายถึง บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีการติดต่อสังสรรค์กันอยู่เสมอ มีความสนใจในกิจกรรมร่วมกัน และมีความรู้สึกร่วมกันบางสิ่งบางอย่างที่สำคัญคล้ายๆ กัน และได้แบ่งลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่มไว้คือ

- 1) กลุ่มปฐมภูมิ (Primary Group) ซึ่งเป็นกลุ่มขนาดเล็กที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด
- 2) กลุ่มทุติยภูมิ (Secondary Group) เป็นกลุ่มขนาดใหญ่ที่สมาชิกมีความสัมพันธ์กันอย่างมีกฎเกณฑ์

อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง (2525 : 53-55) ได้กล่าวถึงความหมายของกลุ่มว่า กลุ่ม หมายถึง การรวมตัวกันของคนที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และมีการพึ่งพาอาศัยกันในระดับใดระดับหนึ่ง

โสภา ชูพิกุลชัย (อ้างใน บงกช หงษ์คำมี 2537 : 9) ได้ให้ความหมายของกลุ่มว่า กลุ่มจะต้องมีสมาชิกตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมารวมกัน มีการแสดงพฤติกรรมตอบโต้ สัมพันธ์กับทุกๆ กลุ่มที่เกิดขึ้นมานั้นจะมีความผูกพันกันอาจจะเป็ทางโครงสร้างหรือทางจิตใจ สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มอาจจะประสบความขัดแย้ง หรืออาจจะมีความคิดเห็นขัดแย้ง หรืออาจมีความคิดเห็นสอดคล้องกันได้ กลุ่มทุกกลุ่มจะต้องมีระบบการดำเนินงานในกลุ่มจะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

ธีโอดอร์ เอ็ม. มิลล์ (Theodore M. Mills อ้างใน ปรีชา เกิดโชคชัย 2537 : 6) ได้ให้ความหมายว่า กลุ่มนั้นประกอบด้วยคนตั้งแต่ 2 คน หรือมากกว่า มาร่วมคิดต่อกันเพื่อวัตถุประสงค์ใดวัตถุประสงค์หนึ่งโดยพิจารณาแล้วว่าวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายนั้นมีความสำคัญ

ณรงค์ เส็งประชา (2543 : 43) ได้ให้ความหมายของกลุ่มว่า หมายถึงการที่บุคคลจำนวนหนึ่งซึ่งมีมากกว่า 2 คนขึ้นไปได้มาอยู่ร่วมกัน ณ ที่ใดที่หนึ่ง

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า กลุ่ม หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีการติดต่อสื่อสารกัน มีความคิดเห็นร่วมกัน มีความต้องการเหมือนกัน จึงรวมตัวกัน เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างมีเป้าหมายชัดเจน มีโครงสร้าง บทบาทหน้าที่ กติกาของกลุ่ม เป็นที่ยอมรับของสมาชิกในกลุ่ม จึงจะทำให้เกิดความรู้สึกผูกพันซึ่งกันและกัน และรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม โดยมีระยะเวลาเป็นเครื่องบ่งบอกความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันของกลุ่ม

1.2 สาเหตุของการเกิดกลุ่ม

ฌรงค์ เส็งประชา (2543 : 49-51) ได้กล่าวถึงสาเหตุสำคัญของการรวมกลุ่มไว้ดังนี้

1. เกิดจากธรรมชาติของมนุษย์ (Human social nature) มนุษย์เมื่อเกิดมาจะมีช่วงระยะที่ไม่อาจช่วยตัวเองได้ จึงทำให้มนุษย์เห็นความจำเป็นของการอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม

2. เกิดจากความต้องการของมนุษย์ (Human need) มนุษย์มีความต้องการในสิ่งที่จำเป็น เช่น ปัจจัย 4 อันได้แก่ อาหาร เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ซึ่งในการแสวงหาสิ่งจำเป็นมนุษย์ไม่อาจทำได้คนเดียว จำเป็นต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ช่วยกันทำงาน แบ่งงานกันทำ ทำให้มนุษย์ต้องมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม

3. เกิดจากความต้องการความปลอดภัย (Security) มนุษย์อยู่คนเดียวไม่อาจมั่นใจในชีวิตรวมทั้งทรัพย์สิน แต่เมื่อมารวมกันเป็นกลุ่มเป็นสังคมมนุษย์ก็มีความรู้สึกปลอดภัยและอบอุ่นขึ้น รวมทั้งมีความมั่นใจในชีวิตและทรัพย์สิน

4. เกิดจากการแสวงหาอำนาจ มนุษย์มีสัญชาตญาณที่จะแสวงหาอำนาจ การได้อำนาจมาต้องหาพวกพ้อง หาฐานกำลังสนับสนุนทำให้เกิดการรวมกลุ่มขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (อ้างใน สุภาวดี คีอินทร์ 2546 : 30) ได้สรุปถึงสาเหตุสำคัญในการรวมกลุ่มว่ามี 8 ประการ คือ

1. ต้องการรายได้เพิ่มขึ้น เพราะรายได้ไม่เพียงพอต่อการครองชีพ
2. คนในชุมชนมีปัญหาด้านสุขภาพ
3. ผู้นำชุมชนและคนในชุมชน
4. ได้รับคำแนะนำส่งเสริมและการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก
5. ต้องการเงินทุนและความรู้เพื่อประกอบอาชีพ
6. สืบสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น
7. ต้องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
8. กระแสการเปลี่ยนแปลงสังคม

อรุณ รักธรรม (อ้างใน บงกช หงส์คำมี 2537 : 11) ได้สรุปเหตุผลของการรวมกลุ่มไว้ดังนี้

1. เหตุผลทางด้านสถานที่ (Physical location reason) เมื่อบุคคลต่างๆ มาปฏิบัติงานในสถานที่ใกล้เคียงกัน หรือหน้าที่การงานที่ต้องติดต่อสัมพันธ์กัน เมื่อมีโอกาสที่ได้มาติดต่อสื่อสารและมีกิจกรรมร่วมกัน หากสามารถเรียนรู้อุปนิสัยกันได้ดีก็จะรวมกันเป็นกลุ่มได้

2. เหตุผลทางด้านเศรษฐกิจ (Economic reason) บุคคลมีการรวมตัวเพื่อตอบสนองต่อกัน กลุ่มจะช่วยให้เขาได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ หรือในการผลิตที่มีการจ่ายค่าจ้างใน

ลักษณะผลผลิตของกลุ่มแล้ว เขาจะช่วยเหลือและร่วมมือกันในการสร้างผลผลิตเพิ่มขึ้น เพื่อให้ได้รับผลตอบแทนสูงขึ้น

3. เหตุผลทางด้านจิตวิทยาสังคม (Socio psychologically reason) คือความต้องการได้รับการตอบสนองทางจิตใจในสังคม ความต้องการเข้าร่วมอยู่ในสังคมความต้องการความมั่นคง ความต้องการมีสถานภาพที่เด่น และความต้องการประสบความสำเร็จในชีวิต

4. ความต้องการความมั่นคง (Security reason) คือ ความต้องการมีคนอื่นที่คิดเห็นเหมือนกันช่วยสนับสนุนความคิด ช่วยในการเผชิญหน้ากับฝ่ายบริหารได้ หากปราศจากกลุ่มก็จะเกิดความไม่มั่นใจเลิกความคิดเสีย

5. ความต้องการด้านสังคม (Social reason) เป็นความต้องการที่เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่จะรวมตัวกันเพื่อสนองความต้องการสังคมของตัวเอง กลุ่มนี้ในระยะแรกอาจไม่มีวัตถุประสงค์ของกลุ่ม แต่เมื่อถึงระยะหนึ่งหรือมีปัจจัยมากระตุ้นก็อาจมีวัตถุประสงค์ของกลุ่มเกิดขึ้น

6. ความต้องการมีสถานภาพที่เด่น (Esteem reason) ในสภาพแวดล้อมของสังคมและองค์การอาจมีการยกย่องสถานภาพหนึ่งเป็นพิเศษ ก็จะเกิดการรวมกลุ่มของคนในสถานภาพนั้น เพื่อเสริมแรงค่านิยมและสร้างการยอมรับต่อบุคคล ในทางกลับกันอาจเกิดกลุ่มสถานภาพอื่นๆ ขึ้นมาเพื่อเป็นการสร้างดุลแห่งอำนาจขึ้นมา

7. ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self – realization reason) ความต้องการของบุคคลในการที่จะใช้ประโยชน์จากความสามารถความรู้และประสบการณ์ของเขาเพื่อความก้าวหน้าและการพัฒนาตนเองเพื่อให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่ม

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า สาเหตุของการเกิดกลุ่มมีหลายสาเหตุ ได้แก่ สาเหตุด้านสังคม เพราะมนุษย์ไม่สามารถอยู่ลำพังในสังคมได้ ต้องมีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมทางสังคม มีทัศนคติแรงจูงใจที่คล้ายคลึงหรือเหมือนกัน ด้านจิตวิทยา เพราะมนุษย์ต้องการความมั่นคงปลอดภัย ต้องการประสบความสำเร็จในชีวิต การได้เป็นสมาชิกกลุ่มจะทำให้สมาชิกกลุ่มพัฒนาความรู้สึกแห่งความเป็นเอกภาพของกลุ่ม และในด้านเศรษฐกิจ ต้องการได้รับการตอบสนองรายได้ในการครองชีพและผลประโยชน์ที่ตนควรจะได้รับ

1.3 องค์ประกอบและประเภทของกลุ่ม

1.3.1 องค์ประกอบของกลุ่ม

พัลน์ บุญรัตพันธุ์ (2549 : 122) ได้แบ่งองค์ประกอบของกลุ่มไว้ดังนี้

1) มีคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ซึ่งไม่จำกัดในเรื่องเชื้อชาติ ศาสนาและเพศ มารวมกัน หรือมาปรึกษาหารือกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อที่จะแก้ไขหรือขจัดข้อขัดข้องในเรื่องๆ นั้น หรือปัญหานั้นๆ ให้หมดไป หรือให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของตนเองที่มีจุดหมายเอาไว้

2) มีความสนใจร่วมกัน ความสนใจร่วมกันนี้มักจะแสดงออกได้ชัดจากวัตถุประสงค์ของกลุ่ม กลุ่มทุกกลุ่มที่ตั้งขึ้นมาจะต้องวัตถุประสงค์ซึ่งเป็นเป้าหมาย ที่สมาชิกทุกคนต้องการจะให้บรรลุ เช่น กลุ่มกรรมการวัดก็มีวัตถุประสงค์ในการทะนุบำรุงรักษาวัด กลุ่มครอบครัวที่ต้องการให้สมาชิกทุกคนอยู่ดีมีสุข เป็นต้น ความสนใจร่วมกันนี้จะเป็แรงดึงดูดให้สมาชิกรวมกลุ่มกัน เพื่อได้รับผลประโยชน์จากความสนใจนั้นๆ ถ้าหากกลุ่มไม่สามารถดำเนินไปสู่วัตถุประสงค์ได้ กลุ่มก็จะเริ่มคลายตัวแตกแยก วัตถุประสงค์ของกลุ่มนี้จะต้องเป็นวัตถุประสงค์ที่ค่อนข้างถาวร อย่างฝูงชนมาดูฟุตบอลไม่ถือว่าเป็นกลุ่ม เพราะมีวัตถุประสงค์ชั่วคราวเพียงมาดูกีฬา เสร็จแล้วก็แยกย้ายกลับบ้านไปโดยไม่มีความสัมพันธ์ติดต่อกันอีก

3) มีการปฏิบัติต่อกันองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดก็คือ สมาชิกภายในกลุ่มนั้น จะต้องมีความสัมพันธ์เป็นพิเศษ และมีปฏิริยาโต้ตอบซึ่งกันและกันมากกว่าที่จะมีต่อบุคคลภายนอกกลุ่ม ในกลุ่มสมาชิกจะมีความรู้สึกรับรู้ต่อสมาชิกอื่นๆ ที่รวมอยู่ในที่เดียวกันและให้ความสำคัญต่อสมาชิกนั้นๆ ตามบทบาทและฐานะ การจากไปของสมาชิกเพียงคนเดียวอาจจะมีผลกระทบกระเทือนต่อผู้ที่เหลืออยู่ เช่น ในกลุ่มครอบครัวหากมีเด็กไม่สบาย ก็จะทำความเดือดร้อนและไม่สบายใจต่อญาติพี่น้อง ในกลุ่มคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านซึ่งกำลังถกเถียงกันอยู่อย่างเข้มข้น การลุกจากไปของผู้ใหญ่บ้านอาจจะทำให้ที่ประชุมชะงักและเปลี่ยนแนวโน้มไปได้

จิตติ มงคลชัยอรัญญา (อ้างถึงใน ปารีชาติ วัลย์เสถียร และคณะ 2543 : 258 -259) เสนอว่า องค์ประกอบของกลุ่มมี 3 ประการดังนี้

1) สมาชิก ซึ่งจะมีขนาดเท่าใดก็ได้ แล้วแต่ความจำเป็นในการรวมพลัง เพื่อแก้ไขปัญหานั้นๆ สิ่งสำคัญที่พึงมีในสมาชิกก็คือ คุณสมบัติบางอย่างที่มีความคล้ายคลึงกัน ความเป็นเนื้อเชื้อใจ ความเชื่อมั่นหรือความมั่นใจในตนเองและกลุ่ม และมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

2) คณะผู้แทน ที่มีความรู้ ความสามารถบางประการที่เหนือกว่าสมาชิกซึ่งสมาชิกจะต้องไตร่ตรอง พิจารณา และเสนอหรือเลือกผู้แทนของตนเข้าไปทำหน้าที่บางอย่างแทนตนเอง ซึ่งตนเองนั้นไม่สามารถกระทำได้

3) คณะจัดการ เป็นคณะที่จะดำเนินการที่จะทำให้ปัญหา ความต้องการของ กลุ่มได้รับ การดำเนินการแก้ไข ซึ่งในกลุ่มที่มีขนาดเล็ก บุคคลที่จะทำหน้าที่เป็นคณะจัดการ อาจจะเป็นผู้แทนบางคน หรือบางครั้งอาจเป็นสมาชิกบางคนก็ได้ที่จะมาทำหน้าที่นี้

สรุปได้ว่ากลุ่มประกอบด้วย สมาชิกตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีวัตถุประสงค์ซึ่งเป็น เป้าหมายเดียวกัน มีโครงสร้างของกลุ่ม มีกิจกรรมในการดำเนินงานของกลุ่ม และสมาชิกในกลุ่ม มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันตามบทบาทและหน้าที่ที่กลุ่มได้กำหนดไว้

1.3.2 ประเภทของกลุ่ม

ฌรณศ์ เสง็ประชา (2543 : 44-46) ได้แบ่งกลุ่มออกเป็น 2 ประเภทดังนี้

1) กลุ่มการงานอาชีพ เป็นกลุ่มที่ผู้คนมารวมตัวกันเพื่อประกอบกิจกรรม หรืองานอาชีพ เพื่อให้ได้ผลตามจุดมุ่งหมาย หรือเพื่อแก้ปัญหาที่ต้องการได้ เช่น กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มเลี้ยงไก่

2) กลุ่มการสังคม เป็นกลุ่มที่ผู้คนมารวมตัวกันเพื่อการคบหาสมาคม เพื่อ การสังสรคัมสัมพันธ์แบบเป็นกันเอง เพื่อผลทางจิตใจ กระทบความสัมพันธ การผูกมิตร เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มอาสาสมัคร นอกจากนี้กลุ่มทางสังคมสามารถแบ่งได้หลายกลุ่ม ดังนี้

2.1) กลุ่มจัดตั้ง หมายถึง กลุ่มที่รัฐหรือประชาชนมีเจตนาในการจัดตั้งขึ้นมา เพื่อกระทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง

2.2) กลุ่มธรรมชาติ หมายถึง กลุ่มที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมักจะไม ค่อยมีโครงสร้างที่เน้ซัด สมาชิกกลุ่มมีความสัมพันธ์แบบกันเอง มีความใกล้ชิดสนิทกัน และมีการติดต่อสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากมีความสนใจร่วมกัน การดำรงชีวิตคล้ายคลึงกัน ต้องการปรึกษาหารือกัน การรวมตัวกันโดยมีความพอใจของตนเองเป็นพื้นฐานของกลุ่ม กลุ่มจึง มักจะดำรงอยู่ได้นาน เช่น กลุ่มหมอด้าแย กลุ่มผู้ทำพิธีกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น

2.3) กลุ่มทางการ ซึ่งเป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นโดยบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก หมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มที่ทางการเข้ามาดำเนินการจัดตั้งในหมู่บ้านเพื่อสนองนโยบายของรัฐส่วนใหญ่ ผู้ใหญ่บ้านจะรับคำสั่งมาจากเจ้าหน้าที่ระดับสูงกว่า เช่น นายอำเภอ พัฒนาการอำเภอ พัฒนาการ ตำบล หรือกำนัน เพื่อมาจัดตั้งกลุ่ม วิธีการจัดตั้งกลุ่มนั้นผู้ใหญ่บ้านจะแจ้งให้ชาวบ้านทราบถึง นโยบายของการจัดตั้งกลุ่ม เมื่อพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้วเห็นว่า กลุ่มดังกล่าวที่จัดตั้งขึ้นโดยทั่วไป กลุ่มมักไม่ได้เกิดจากความต้องการอันแท้จริงของชาวบ้าน ดังนั้นมักจะรวมกลุ่มกันเหนียวแน่นใน ระยะแรกๆ เนื่องจากการกระตุ้จจากเจ้าหน้าที่ภายนอกหมู่บ้าน ภายหลังที่เจ้าหน้าที่หรือ

นักพัฒนาออกไปจากหมู่บ้านแล้วกลุ่มก็จะล้มเลิกไป บางกลุ่มที่คงเหลืออยู่ก็มีความเฉื่อยชา การพบปะและการทำกิจกรรมร่วมกันก็ลดน้อยลงด้วย ทั้งนี้เพราะขาดรากฐานความต้องการและความสนใจร่วมกันตั้งแต่แรก

2.4) กลุ่มไม่เป็นทางการ เป็นกลุ่มที่เกิดจากการสังสรรค์ตามอำเภอใจแล้วแต่จะเลิกได้ มีองค์กรไม่แน่ชัด ไม่มีการจัดระเบียบอย่างเป็นทางการ ไม่ได้กำหนดหน้าที่รับผิดชอบแน่ชัด กิจกรรมกระทำตามความพึงพอใจ เมื่อรู้สึกเหนื่อยนักก็หยุดพักผ่อน

ประกอบ ระกิติ (2523 : 11-16) ได้แบ่งประเภทตามลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) กลุ่มปฐมภูมิและกลุ่มทุติยภูมิ (Primary Groups and Secondary Groups)

กลุ่มปฐมภูมิ (Primary Groups) หมายถึง กลุ่มที่บุคคลที่มีความสัมพันธ์กันอย่างสนิทแนบแน่นเป็นการส่วนตัว มีการปฏิบัติต่อกันและกันอย่างกันเอง (Face to face) กลุ่มปฐมภูมิเป็นกลุ่มเบื้องต้นในหลายลักษณะเป็นหน่วยสังคมขั้นมูลฐาน ที่จะเสริมสร้างพฤติกรรมและอุดมการณ์ของบุคคลสมาชิกของกลุ่มมีการติดต่อกันยาวนาน กลุ่มปฐมภูมิ ได้แก่ กลุ่มครอบครัว กลุ่มเพื่อนร่วมชั้น กลุ่มชนบทขนาดเล็ก กลุ่มเพื่อนร่วมสำนักงาน เป็นต้น ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1. สมาชิกมีการติดต่อกันตัวต่อตัวหรือมีความสัมพันธ์กันเป็นการส่วนตัว
2. มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันสูง
3. มีความผูกพันกันระหว่างสมาชิกของกลุ่มด้วยจิตใจ การเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่ม ไม่ได้หวังผลตอบแทน
4. ขนาดของกลุ่มมีขนาดเล็ก
5. มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน

จากลักษณะของกลุ่มปฐมภูมิที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า สมาชิกของกลุ่มต่างก็มีความจริงใจต่อกันมีความเห็นอกเห็นใจกัน สมาชิกต่างช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้ความเมตตาต่อกัน ทั้งนี้เพราะกลุ่มปฐมภูมินั้นมีสมาชิกจำนวนน้อย การทำความเข้าใจกันทำได้ง่าย ผลประโยชน์ที่สมาชิกพึงจะจะสามารถตกลงกันได้ ความขัดแย้งอันจะเกิดจากผลประโยชน์มีน้อย กลุ่มปฐมภูมิที่เห็นเด่นชัดคือสังคมชนบทหรือสังคมที่มีขนาดเล็ก ความสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่มปฐมภูมิมียุ่ในตัวของมันเอง สมาชิกกลุ่มต้องการที่จะใช้กลุ่มเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม มิใช่หวังจะใช้กลุ่มเพื่อวัตถุประสงค์อย่างอื่น หากพิจารณาในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติแล้ว กลุ่มปฐมภูมิ จะช่วยให้สมาชิกได้รับผลประโยชน์มาก เช่น สามารถช่วยให้สมาชิกได้เรียนรู้เรื่องราวและระเบียบทางสังคม ช่วยส่งเสริมให้สมาชิกของกลุ่มเกิดความรักพวกพ้อง สมาชิกแต่

ละคนต่างก็ให้กำลังใจกันและกัน ทั้งนี้เพื่อประกอบกิจกรรมและการแก้ปัญหาต่างๆ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในกลุ่มทำให้สมาชิกเกิดความรู้สึกที่อยู่เสมอว่าตนควรจะได้รับกำลังใจและความเห็นอกเห็นใจจากกลุ่มเสมอ

กลุ่มทุติยภูมิ (Secondary Groups) หมายถึง กลุ่มที่สมาชิกมีความสัมพันธ์ที่เป็นทางการไม่ใช่เป็นแบบส่วนตัว สมาชิกมีข้อผูกพันหรือมีปฏิริยาต่อกันตามระเบียบกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ ข้อกำหนดอย่างเป็นทางการ วิธีการดำเนินงานของกลุ่มขึ้นอยู่กับมติของกลุ่ม เป็นกลุ่มที่มีระบบ สมาชิกมีความสนิทสนมกันด้วยกฎข้อบังคับมากกว่าจะสนิทสนมด้วยจิตใจสำนึกอย่างญาติพี่น้อง ความผูกพันของสมาชิกกลุ่มเป็นไปตามแบบแผนที่กำหนดไว้ ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1. สมาชิกมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นทางการ
2. สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มบางส่วน
3. สมาชิกติดต่อกันด้วยข้อกำหนดหรือข้อตกลงที่เป็นลายลักษณ์อักษร หรือ

ระเบียบกฎหมาย

4. การทำงานของสมาชิกมุ่งไปสู่เป้าหมายอันเดียวกันแม้ว่ากรรมวิธีจะ

แตกต่างกัน

5. ขนาดของกลุ่มจะมีขนาดโตขึ้นเรื่อยๆ

จะเห็นได้ว่ากลุ่มทุติยภูมิจะมีกลุ่มปฐมภูมิรวมอยู่ด้วยเสมอ ทั้งนี้เพราะกลุ่มทุติยภูมินั้น โดยเนื้อแท้แล้วก็มีวิวัฒนาการมาจากกลุ่มปฐมภูมินั่นเอง

- 2) กลุ่มพวกเราและกลุ่มพวกเขา (In-Group and Out - Group)

กลุ่มพวกเรา (In-Group) หมายถึง กลุ่มที่ให้สรรพนามกลุ่มบุคคลว่า “เรา” (We - Group) ขนาดของกลุ่มจะเล็กหรือใหญ่ขนาดไหนไม่อาจจะบ่งชี้ตามตัวลงไปได้ ทั้งนี้แล้วแต่การตีความหมาย กลุ่มเราอาจจะมีสมาชิกในครอบครัว กลุ่มขนาดเล็กดังกล่าว ได้แก่ สมาชิกในครอบครัว หรือกลุ่มขนาดใหญ่ ได้แก่ กลุ่มคนชาติไทยหรือกลุ่มพลโลก ลักษณะที่เห็นเด่นชัดของกลุ่มพวกเรา เครื่องบ่งชี้สื่อให้เห็นว่าเป็นพวกเดียวกัน

กลุ่มพวกเขา (Out - Group) เป็นกลุ่มที่ไม่ใช่เป็นพวกเราเป็นพวกอื่น (They - Group) กลุ่มพวกเขาก็แสดงถึงความเป็นพวกเดียวกันได้ แต่เป็นเรื่องของกลุ่มอื่น ซึ่งพบว่า ทั้งสองกลุ่มมีความแตกต่างกัน 2 ประการ คือ

1. สมาชิกในกลุ่มจะจัดว่าใครเป็นพวกเดียวกันกับเขา หรือไม่ใช่พวกเดียวกันกับเขา อาจวัดได้จากการแสดงออกโดยคนผู้นั้น มีปฏิริยาโต้ตอบกับบุคคลกลุ่มเดียวกันเป็นอย่างไร ปกติกลุ่มจะมีปฏิริยาโต้ตอบต่อคนในกลุ่มเป็นรายบุคคล แต่ถ้าให้แสดงนอกกลุ่มแล้ว จะมีปฏิริยาโต้ตอบในแบบรวมพวกเขาทั้งหมด มักจะมองเห็นพวกอื่นคล้ายๆ กันไปหมด

แต่ในพวกเรากันเองกลับมองเห็นความแตกต่างในแต่ละคน เช่น ชาวเอเชียมองเห็นชาวยุโรปและอเมริกัน เป็นฝรั่ง ทั้งที่โดยความจริงแล้วชาวยุโรปและอเมริกันมีความแตกต่างกันมากมาย การสรุปโดยนำเอากลุ่มคนส่วนใหญ่มาเป็นการตีความอาจทำให้ขัดกับข้อเท็จจริงได้

2. ความแตกต่างระหว่างกลุ่มพวกเราและกลุ่มพวกเขา ย่อมทำให้เกิดความสามัคคีหรือความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันภายในกลุ่มเดียวกัน เช่น คนไทยอาจมีการทะเลาะเบาะแว้งกัน แต่ถ้าหากถูกชาติอื่นรังแกแล้วคนไทยจะหันหน้าเข้าหากัน เพื่อมุ่งโจมตีชาติอื่นซึ่งเป็นคนนอกหรือกลุ่มพวกเขา

พัฒนา บุษยรัตพันธุ์ (2549 : 122-123) ได้แบ่งกลุ่มออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. กลุ่มที่เป็นทางการ (Formal Group) ซึ่งทุกฝ่ายภายในกลุ่มค่อนข้างจะมีระเบียบแบบแผนที่แน่นอน มีกฎเกณฑ์แบ่งความรับผิดชอบกันเป็นสัดส่วน เป็นกลุ่มที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่กว่า มีพิธีการมากกว่าธรรมดา ถือเป็นหลักการติดต่อกันในทางสังคมเป็นใหญ่หรือกลุ่มจัดตั้งขึ้นมา เพื่อที่จะปฏิบัติงานซึ่งต้องใช้ความชำนาญงานพิเศษเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ จัดเป็นกลุ่มที่มีเสถียรภาพมั่นคง ตัวอย่างคือหน่วยงานราชการต่างๆ ซึ่งมีระเบียบวินัยและสายการบังคับบัญชาที่แน่นอน เป็นต้น ในบางครั้งเรียกว่าเป็นกลุ่มทุติยภูมิ (Secondary Group) อย่างไรก็ดี กลุ่มที่เป็นทางการนี้ยังสามารถแบ่งออกได้อีก 2 ประเภท คือ

1.1 กลุ่มชนิดถาวร เป็นหัวใจสำคัญของสังคมหรือองค์กรต่างๆ เช่น คณะผู้บริหารชั้นสูง แผนกต่างๆ ของห้างร้าน บริษัท คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน คณะกรรมการพัฒนาตำบล องค์กรบริหารส่วนตำบล กลุ่มสหกรณ์ชาวนา เป็นต้น

1.2 กลุ่มชนิดชั่วคราว เป็นคณะกรรมการที่ถูกแต่งตั้งขึ้นมาทำงานใดงานหนึ่งในชั่วระยะเวลาอันจำกัด เมื่อประสบความสำเร็จคณะกรรมการก็หมดภาระหน้าที่แล้วก็เลิกกันไป เช่น คณะกรรมการจัดงานปีใหม่ หรือคณะกรรมการจัดงานวัด เป็นต้น

2. กลุ่มที่ไม่เป็นทางการ (Informal Group) เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นได้โดยสมาชิกมารวมกันเองตามธรรมชาติ หรือเรียกว่ากลุ่มชนชาตินั้นเอง มีขนาดค่อนข้างเล็ก มีการติดต่อกันแบบเผชิญหน้าหรือการสนทนาสนมคุ้นเคยกันโดยตรง ตัวอย่างเช่น กลุ่มเพื่อนเล่น กลุ่มสันทนการ กลุ่มทำงานระหว่างเพื่อนฝูงและครอบครัว เป็นต้น บางครั้งเรียกว่า กลุ่มปฐมภูมิ (Primary Group) อย่างไรก็ดี เมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่งกลุ่มก็อาจจะมีโอกาสพัฒนาไปสู่กลุ่มที่เป็นทางการต่อไปก็ได้

จึงสรุปได้ว่า ประเภทของกลุ่มมีเกณฑ์การแบ่งกลุ่มไว้หลายประเภท ซึ่งในการศึกษาต้องให้มีความสอดคล้องกับประเภทของกลุ่ม จึงสามารถวิเคราะห์กลุ่มได้ชัดเจน ถูกต้อง เพื่อให้เข้าใจลักษณะของกลุ่มได้มากขึ้น

1.4 กระบวนการกลุ่มและพัฒนาการของกลุ่ม

1.4.1 กระบวนการกลุ่ม

วินิจ เกตุขำ และคมเพชร นัตรศุภกุล (อ้างใน สุดาวดี ดิอินทร์ 2546 : 30) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กระบวนการกลุ่ม หมายถึง ที่รวมแห่งประสบการณ์ของบุคคลหลายฝ่ายที่มาพบปะสังสรรค์ หรือมารวมกันด้วยความรู้สึกร่วมกันและความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ทำให้แต่ละคนเป็นแรงจูงใจให้กันและกันและเอื้ออารีต่อกัน ผลรวมของประสบการณ์เป็นพลังของกลุ่มที่มีทิศทาง

กระบวนการรวมกลุ่ม พัฒน์ บุญรัตพันธุ์ (2549 : 124-143) เสนอว่า กระบวนการที่ใช้ในการรวมกลุ่มมี 3 ขั้น 8 ตอน ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ว่าด้วยการจัดตั้งกลุ่ม ซึ่งกลุ่มจะต้องได้รับการจัดตั้งขึ้นอย่างถูกต้อง การจัดตั้งกลุ่มจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญยิ่ง เพราะถ้าได้ดำเนินการจัดตั้งให้ถูกวิธีทุกขั้นตอนแต่แรกเริ่ม ก็จะทำให้กลุ่มมีคุณค่าและเจริญก้าวหน้าไปสู่ขั้นตอนอื่นๆ ได้ง่ายขึ้น ซึ่งมีหลักเกณฑ์ 8 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ว่าด้วยผู้นำกลุ่ม ต้องค้นหาผู้นำกลุ่มธรรมชาติเป็นผู้นำที่แท้จริง โดยหาผู้นำที่มีความถนัดในเรื่องนั้นโดยเฉพาะ เช่น การตั้งกลุ่มผู้เลี้ยงไก่ ผู้นำกลุ่มประเภทนี้ก็คือ ผู้นำทางผลิตภัณฑ์ไก่ เป็นต้น

ตอนที่ 2 ว่าด้วยความต้องการร่วม สมาชิกของกลุ่มมีความต้องการร่วมกัน มีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน เพราะเป็นเครื่องตัดสินใจให้คนเข้าร่วมกับกลุ่ม เกิดความอยากที่จะเข้าไปร่วมเป็นสมาชิกและร่วมดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม

ตอนที่ 3 ว่าด้วยความสมัครใจจริง สมาชิกของกลุ่มจะต้องเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ ซื่อสัตย์ และภักดีต่อกลุ่ม ไม่ต้องการสมาชิกที่เข้ามาเพื่อโต้แย้ง หรือถูกบังคับ เพราะหากเป็นเช่นนั้นการปฏิบัติงานของกลุ่มก็จะไม่มีประสิทธิภาพ

ตอนที่ 4 ว่าด้วยมีสิ่งแวดล้อมคล้ายคลึงกัน สมาชิกกลุ่มที่มีสิ่งแวดล้อมคล้ายคลึงกันจะทำให้รู้สึกเป็นพวกเดียวกัน สามารถทำงานร่วมกันได้ง่าย

ตอนที่ 5 ว่าด้วยวัยใกล้เคียงกัน วัยที่ใกล้เคียงกันย่อมมีความคิดอ่าน ความสนใจคล้ายกัน ทำให้กลุ่มรวมกันได้แน่นแฟ้นเพราะมีทัศนคติคล้ายกัน

ตอนที่ 6 ว่าด้วยเพศเดียวกัน กิจกรรมของกลุ่มจะเป็นตัวกำหนดบทบาททางเพศ เช่น กลุ่มสตรีควรเป็นเพศหญิง เป็นต้น

ตอนที่ 7 ว่าด้วยความสัมพันธ์ต่อกันไม่ขัดแย้ง ประสิทธิภาพของกลุ่มจะทำงานได้ดีสมาชิกกลุ่มต้องมีความสามัคคีกลมเกลียวกัน

ตอนที่ 8 ว่าด้วยสถานการณ์บีบตัว เป็นสถานการณ์ที่ทำให้คนรวมกันเพื่อความอยู่รอดเพื่อผลประโยชน์ ต้องกระตุ้นให้กลุ่มสามารถดำเนินกิจกรรมให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ขั้นที่ 2 ว่าด้วยการเคลื่อนไหวของกลุ่ม เป็นขั้นตอนสำคัญที่จะช่วยผลักดันให้กลุ่มเกิดพลังต่อสู้ และพลังการต่อรอง ซึ่งมีหลักเกณฑ์ 8 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ว่าด้วยการส่งเสริมการประชุมพบปะ ควรมีการประชุมพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นบ่อยๆ เพื่อสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

ตอนที่ 2 ว่าด้วยส่งเสริมแนวความคิด ยกระดับจิตใจ ต้องหาวิธีการสร้างแนวคิด กระตุ้นให้มีการยกระดับจิตใจอยู่เสมอๆ

ตอนที่ 3 ว่าด้วยส่งเสริมการมีระเบียบวินัย ต้องสร้างกฎเกณฑ์ข้อบังคับในการทำงานกลุ่ม เพื่อไม่เกิดความยุ่งยากในการทำงานร่วมกัน

ตอนที่ 4 ว่าด้วยส่งเสริมสัมพันธ์ภาพบุคคล ให้ระลึกอยู่เสมอว่าทุกคนจะต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน

ตอนที่ 5 ว่าด้วยส่งเสริมกิจกรรม ต้องสร้างกิจกรรมให้กลุ่มดำเนินการอยู่เรื่อยๆ ให้กลุ่มได้มีความรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้นอยู่เสมอ

ตอนที่ 6 ว่าด้วยส่งเสริมวิชาการ จัดให้มีการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความรู้ ได้ลงมือทำทดลองปฏิบัติจริง เพื่อพัฒนากลุ่มให้มีความเจริญเติบโตมากขึ้น

ตอนที่ 7 ว่าด้วยส่งเสริมผลประโยชน์ร่วม มีการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมยุติธรรม มิฉะนั้นจะเกิดการแก่งแย่งชิงดีกัน

ตอนที่ 8 ว่าด้วยส่งเสริมและดำรงไว้ซึ่งสถานภาพผูกพัน ให้สมาชิกทุกคนบทบาทหน้าที่และรู้จักรับผิดชอบร่วมกันกับกลุ่ม สร้างความผูกพันรักใคร่กลมเกลียวระหว่างสมาชิกในกลุ่ม

ขั้นที่ 3 ว่าด้วยการเจริญเติบโตของกลุ่ม หมายถึงการมีสมาชิกของกลุ่มเพิ่มจำนวนขึ้นเกิดกลุ่มใหม่ๆ ต่อเนื่องและยังคงสัมพันธ์กับกลุ่มเดิมดุจดังลูกโซ่ โดยมีหลักเกณฑ์ 8 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ว่าด้วยสหพันธ์รวมกลุ่ม เกิดจากกลุ่มเล็กๆ และมีพลังการเคลื่อนไหวเข้ามาเพิ่มเกิดกลุ่มต่างๆ ตามมา เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน เป็นต้น

ตอนที่ 2 ว่าด้วยการสร้างหน่วยนำร่วม สร้างผู้นำกลุ่มหรือตัวแทนกลุ่มขึ้นมา เพื่อรักษาผลประโยชน์เดิมของกลุ่มเดิมที่มีอยู่ทุกกลุ่ม

ตอนที่ 3 ว่าด้วยสร้างผลประโยชน์ร่วม เป็นการช่วยให้กลุ่มเคลื่อนไหวไปในทิศทางเดียวกัน เกิดประโยชน์ในการทำกิจกรรมร่วมกัน

ตอนที่ 4 ว่าด้วยสร้างกิจกรรมพึ่งพา ให้หน่วยนำร่วมเป็นตัวกลางให้กิจกรรมของกลุ่มต่างๆ มีความเกี่ยวเนื่องกัน พึ่งพากันและกัน

ตอนที่ 5 ว่าด้วยสนธิวิชาการ เป็นการแลกเปลี่ยนและอาศัยความรู้ทักษะตลอดจนความต้องการระหว่างกลุ่มที่มีต่อกัน

ตอนที่ 6 ว่าด้วยสร้างพลังร่วมในการดำเนินการร่วม ให้กลุ่มเกิดการร่วมทุน ร่วมจัดการ ร่วมกำลังคน เพื่อให้กลุ่มมีเสถียรภาพอยู่ได้อย่างมั่นคง

ตอนที่ 7 ว่าด้วยความสิ้นเปลืองร่วม ลดแรงงาน วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ให้น้อยลง ซึ่งจะทำให้กลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น

ตอนที่ 8 สร้างพลังต่อรอง สร้างให้กลุ่มได้มีพลังต่อรองมากขึ้น เพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มให้เกิดความเป็นธรรม

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า กระบวนการกลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย การจัดตั้งกลุ่ม การเคลื่อนไหวของกลุ่ม และการเจริญเติบโตของกลุ่ม เป็นหลักการที่นำมาใช้ในการดำเนินงานของกลุ่มเพื่อให้กลุ่มสามารถดำรงอยู่ได้ ประสบความสำเร็จในการบริหารกลุ่ม สามารถพัฒนากลุ่มให้มีความต่อเนื่องและมีความยั่งยืนต่อไปได้

1.4.2 พัฒนาการของกลุ่ม

สิทธิโชค วรานุสันติกุล (2546 : 231-232) ได้เสนอพัฒนาการของกลุ่ม (Group Development) ซึ่ง ทักแมน (Tuckman) ได้ศึกษาไว้เมื่อ ค.ศ. 1965 ว่า กลุ่มมีขั้นตอนของการเจริญเติบโต 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนก่อตัวเป็นกลุ่ม (Forming Stage) เป็นระยะที่คนมารวมตัวกันเป็นกลุ่มด้วยความที่แต่ละคนไม่รู้จักกันมาก่อน ทำให้ทุกคนไม่กล้าแสดงพฤติกรรมของตนออกไปอย่างที่ เคยทำเพราะเกรงว่าจะไม่เหมาะสม ไม่ถูกต้องกับบรรทัดฐาน ทุกคนจึงพยายามรักษาฟอร์ม และคอยสังเกตปฏิกิริยาของคนอื่นเพื่อที่จะได้เรียนรู้สถานการณ์ และศึกษาคนอื่นไปด้วย ระยะนี้จึงเป็นระยะที่ทุกคนค่อนข้างอึดอัดและเครียด พอเวลาผ่านไปคนในกลุ่มเริ่มมองหาความเหมือนของกัน ละครัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน ใครมีวัตถุประสงค์อะไรในการมาเข้ากลุ่ม เมื่อคนในกลุ่มเริ่มมีความรู้สึกเป็นกลุ่มเกิดขึ้นบ้างแล้ว หมายถึงว่าคนเริ่มรู้สึกว่าแต่ละคน ต้องพึ่งพิงคนอื่น เริ่มจะรู้สึกไวใจ คนอื่นบ้างแล้ว ในแง่ปฏิบัติยิ่งทำให้สมาชิกกลุ่มไว้วางใจกันเร็วเท่าไรจะยิ่ง ทำให้ก้าวไปสู่ขั้นต่อไปได้เร็วขึ้นเท่านั้น

2. **ขั้นการเกิดความขัดแย้ง (Storming Stage)** ซึ่งในกลุ่มย่อมมีการคาดหวัง (Expectation) บางประการในประโยชน์ที่จะได้จากการเป็นสมาชิกกลุ่มอยู่ในใจแล้ว จึงเริ่มเคลื่อนไหวมองหาทางที่จะตอบสนองความคาดหวังดังกล่าว โดยมีการทดสอบว่า ใครเป็นใคร ใครจะใหญ่ ใครจะเล็ก ใครมีความสามารถอะไรที่จะครอบครองบทบาทตำแหน่งหน้าที่อะไรในกลุ่ม ด้วยเหตุนี้ระยะนี้จึงเป็นระยะที่มีการแสดงความขัดแย้งไม่ลงรอยกันระหว่างสมาชิกเกิดขึ้นมากและบ่อย เมื่อมีการแก้ปัญหาความขัดแย้งไม่ว่าจะโดยวิธีใดได้แล้วจะมีการจัดระเบียบทางสังคม (Social Order) เกิดขึ้นในกลุ่ม หมายความว่ามีการยอมรับกันและกันเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นแง่ของความสามารถ ประโยชน์ที่จะมีต่อพันธกิจของกลุ่ม และสมาชิกรู้ตำแหน่งหน้าที่และบทบาทของตัวเองตลอดจนของคนอื่น ซึ่งจะมีคนที่ผิดหวังมากและรู้ว่าตนเองไม่เป็นที่ยอมรับของกลุ่มจำนวนหนึ่งต้องออกจากกลุ่มไป

3. **ขั้นสามัคคีกลมเกลียว (Norming Stage)** ขั้นนี้เป็นระยะที่สมาชิกได้ผ่านเวลาแห่งการคบหาสมาคมทดสอบกันและกันมานานพอควรแล้ว มีการคัดคนที่ไม่ไปด้วยกันไม่ได้ออกไป เหลือแต่คนที่ไว้วางใจได้ มีการพัฒนาบรรทัดฐานของกลุ่มขึ้นมาได้ และบรรทัดฐานนี้สามารถควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกได้ ดังนั้นกลุ่มจึงมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันมาก ทำให้กลุ่มมีความมั่นคงสมาชิกกลุ่มรู้สึกผูกพันต่อกัน มีผลทำให้อัตราการลาออกจากกลุ่มมีน้อย นอกจากนั้นสมาชิกยังจะเกิดความรู้สึกพึงพอใจในการได้เป็นสมาชิกกลุ่มอีกด้วยและยอมรับในเอกลักษณ์ของกลุ่ม

4. **ขั้นการทำงานตามพันธกิจ (Performing Stage)** ขั้นนี้เป็นขั้นแห่งการผลิตผลงานของกลุ่มออกอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อกลุ่มผ่านมาถึงขั้นนี้แปลว่ากลุ่มมีความสามัคคีกลมเกลียวกันอย่างมาก สมาชิกกลุ่มต่างรับบทบาทของตนเองและของคนอื่นในกลุ่มด้วย ต่างให้การสนับสนุนกันและกันได้ ไร้ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกัน ทำให้ทุกคนมีสมรรถนะที่จะร่วมมือร่วมใจกันทำงานตามหน้าที่ของตนเอง ต่างเน้นความสำคัญของการบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม ผลงานของกลุ่มจึงออกมามากในขั้นนี้

5. **ขั้นหยุดหรือสลายไป (Adjourning Stage)** หมายถึงระยะเวลาที่สมาชิกกลุ่มได้อยู่ด้วยกันมาพอสมควรที่แต่ละคนจะได้เกิดความรู้สึกพึงพอ รู้สึกเบื่อกับสิ่งที่กลุ่มกำลังอยู่ จุดหมายในการเข้าร่วมกลุ่มนี้ได้บรรลุแล้ว มีความต้องการที่จะไปทำกิจกรรมอย่างอื่นในชีวิตต่อไปอีก เมื่อเกิดความรู้สึกอย่างนี้แล้วสมาชิกจะเริ่มไม่เข้าร่วมงานกลุ่มเริ่มหายไปจากการพบปะกัน ทำให้เกิดความวิตกกังวลและความตึงเครียดขึ้นมาในกลุ่ม ถ้าหากการสลายกลุ่มนั้นเกิดจากเหตุผลทางธุรกิจ เช่น ขาดทุนต้องเลิก กลุ่มก็ยังมี ความกังวลและเครียดขึ้นมา สมาชิกอาจจะ มีพฤติกรรมแบบโทษคนโน้นคนนี้ เพื่อที่จะทำให้การหยุดหรือสลายไปของกลุ่มเป็นไปด้วยดี

ควรจะได้มีการประชุมเป็นระยะเพื่อบอกกล่าว เน้นให้แต่ละคนมีอิสระในการแยกตัวออกไป
คุยกันถึงความสำเร็จในอดีตที่ผ่านมาของกลุ่ม แสดงความห่วงใยในอนาคตของแต่ละคน ส่งเสริม
ให้ทุกคนวางแผนอนาคต

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า พัฒนาการของกลุ่มเริ่มต้นเพื่อก่อตัวดำเนินกิจกรรม
ตามที่กลุ่มต้องการให้เกิดผลสำเร็จ หลังจากนั้นการแยกตัวหรือสลายกลุ่มไปเป็นลักษณะที่กลุ่มพึง
พอใจและได้บรรลุผลที่ต้องการ แล้วสลายกลุ่มด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจของกลุ่มที่มีผลทำให้
สมาชิกกลุ่มรู้สึกไม่อยากเข้าร่วมกลุ่มอีกต่อไป

1.5 การดำรงอยู่ของกลุ่ม

นักวิชาการได้กล่าวถึงเหตุผลของการดำรงอยู่ของกลุ่มไว้หลายท่านและคล้ายคลึง
กันดังต่อไปนี้

อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง (2525 : 67) ได้กล่าวถึงการคงอยู่ของกลุ่มว่า กลุ่มเมื่อ
เกิดขึ้นแล้วสามารถจะรักษาความเป็นกลุ่มให้คงอยู่ต่อไปได้ด้วยเหตุผล 4 ประการ คือ

1. มีจุดประสงค์ร่วมกัน (Common purpose) ของกลุ่ม
2. มีความพึงพอใจของปัจเจกบุคคล (Satisfaction of individual) ในกลุ่ม
3. มีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม
4. มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของสมาชิก (Interdependence of members)

ปรีชา เกิดโชคชัย (2537 : 106) ได้สรุปเกี่ยวกับปัจจัยในการคงอยู่ของกลุ่มไว้ดังนี้

1. สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรม
2. กลุ่มได้รับการสนับสนุนด้านการตลาดจากหน่วยงานภายนอก
3. กลุ่มได้รับการสนับสนุนด้านการฝึกทักษะ
4. กลุ่มต้องมีความรัก ความสามัคคี
5. ผู้นำกลุ่มมีความสามารถในการบริหารกลุ่ม

บงกช หงส์คำมี (2537 : 88-89) มีความคิดเห็นว่าการดำรงอยู่ของกลุ่มมี
องค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบในด้านพัฒนาการของกลุ่ม
2. องค์ประกอบในด้านการบริหารจัดการกลุ่ม
3. องค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมของกลุ่มทั้งภายในและภายนอกชุมชน
4. องค์ประกอบด้านสวัสดิการสังคมภายในกลุ่ม
5. องค์ประกอบในด้านการบริหารจัดการการตลาดและทุน

6. องค์ประกอบในด้านการบริหารจัดการการผลิต

ณรงค์ เสงี่ยมประชา (2543 : 93) ได้กล่าวถึงความคงอยู่ของกลุ่ม ว่ากลุ่มจะดำรงความเป็นกลุ่มได้ด้วยปัจจัยต่อไปนี้

1. กลุ่มจะต้องสนองความต้องการขั้นมูลฐานของบุคคล
2. กลุ่มต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจจากสมาชิกในการประกอบกิจกรรมสำคัญของกลุ่ม

3. กลุ่มจะต้องมีการสืบทอด (โดยสมาชิกใหม่)

4. กลุ่มต้องมีมาตรการเกี่ยวกับระเบียบวินัยและการควบคุมอย่างเพียงพอ

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า การดำรงอยู่ของกลุ่มมีปัจจัยและองค์ประกอบที่สำคัญทั้งภายในและภายนอกกลุ่ม ซึ่งต้องมีการบริหารจัดการในทุกด้าน ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการจัดการ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการตลาดและทุน ด้านการผลิต ด้านความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม และต้องมีการพัฒนาทักษะด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง กลุ่มจึงสามารถดำรงอยู่ได้

1.6 ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2543 : 92-93) ได้สรุปปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จไว้ดังนี้

1. ความศรัทธา ความต้องการและความสนใจร่วมกันอย่างจริงจังของสมาชิกกลุ่ม
2. มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นต่อกัน
3. มีผลประโยชน์ร่วมกัน มีความซื่อสัตย์และไว้วางใจต่อกันทำให้กิจกรรมกลุ่มประสบความสำเร็จ

4. ผู้นำกลุ่มหรือผู้บริหารกลุ่มมีความสามารถในการบริหาร เป็นผู้ประสานงานที่ดี มักใช้หลักจิตวิทยาที่ดีสามารถจะสร้างศรัทธาแก่สมาชิกกลุ่มได้ ทำให้กิจกรรมกลุ่มประสบผลสำเร็จและอยู่ได้นาน

5. ความสามัคคีของสมาชิกกลุ่มหากสมาชิกกลุ่มและคณะกรรมการบริหารงานกลุ่มมีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีการประสานงานที่ดีทั้งภายในและภายนอกกลุ่มก็จะทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จได้

6. การสืบทอดและการถ่ายทอดความรู้ จะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้บุคคลเข้าร่วมกลุ่มได้ด้วยความสนใจและร่วมกิจกรรมได้นาน

เกรียงศักดิ์ ปัทมเรขา (อ้างใน เครื่องทิพย์ มุสิกสง 2546 : 17) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จว่า มีดังนี้

1. กลุ่มจะต้องมีวัตถุประสงค์ที่แน่ชัด และเป็นวัตถุประสงค์ที่สามารถจะปฏิบัติให้เกิดผลขึ้นได้ นอกจากนี้แล้ววัตถุประสงค์ดังกล่าวที่รวมเอาวัตถุประสงค์ของสมาชิกเข้าไว้ด้วยกันและไปในทิศทางเดียวกัน

2. สมาชิกจะต้องมีระเบียบวินัย รู้จักกฎเกณฑ์ และหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อกลุ่ม บรรยากาศในการทำงานจะต้องเอื้ออำนวยต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม

3. ความสามัคคีของสมาชิกในกลุ่ม จะช่วยเสริมสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของสมาชิก ช่วยเพิ่มบรรยากาศในการทำงานและลดความขัดแย้งต่างๆ

4. ขวัญและกำลังใจของสมาชิก ควรได้รับการเสริมสร้างและบำรุงเพื่อให้มีกำลังใจในการปฏิบัติงานเพิ่มมากขึ้น

5. การแบ่งงานและกำหนดลักษณะงานแยกเป็นสัดส่วน จะช่วยไม่ให้เกิดการซ้ำซ้อนและป้องกันข้อผิดพลาดที่จะเกิดขึ้น

6. ส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นทีม จะช่วยให้งานมีประสิทธิภาพมากกว่าการทำงานโดยคนๆ เดียว ความเป็นประชาธิปไตยจะต้องเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นเครื่องรองรับในการทำงาน ผู้นำจะต้องมีบทบาทที่สำคัญจะเป็นตัวกระตุ้นและประสานงานของกลุ่ม

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จมีหลายปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านการเงิน ด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านการบริหารและจัดการ ด้านผู้นำ ด้านแรงงาน ด้านการมีส่วนร่วม ด้านระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม และความสามัคคีกันในกลุ่มของสมาชิก ส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นทีม กลุ่มจึงจะสามารถประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมได้

1.7 กลุ่มอาชีพและการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ

1.7.1 ความหมายของกลุ่มอาชีพ

ชมพูนุท เมฆเมืองทอง (2547 : 7) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลุ่มอาชีพเป็นกลุ่มที่เกิดจากการจัดตั้งของบุคคลได้เข้ามารวมกลุ่มกันดำเนินกิจกรรมตามความสมัครใจ เพื่อร่วมกันบริหารงานตัดสินใจผ่านทางแกนนำคือคณะกรรมการบริหารกลุ่ม โดยมีเป้าหมายในการเพิ่มรายได้เป็นหลัก

1.7.2 การจัดตั้งกลุ่มอาชีพ

พิเชษฐ มานูญวงศ์ (อ้างใน บงกช หงส์คำมี 2537 : 13) ได้กล่าวถึงการจัดตั้งกลุ่มอาชีพเมืองคัมภ์ประกอบดังนี้

1. เป็นสมาชิกกลุ่มด้วยเหตุผลของตนเอง มีความเข้าใจวัตถุประสงค์และนโยบายของกลุ่มชัดเจน ปฏิบัติตามระเบียบ ข้อตกลงโดยเคร่งครัด ซื่อสัตย์ เสียสละเพื่อกลุ่ม ทั้งด้านความคิด เวลา แรงงาน เพื่อให้กลุ่มดำเนินต่อไปได้

2. ผู้นำหรือคณะกรรมการกลุ่ม คุณสมบัติของผู้นำที่ดีคือ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความรู้กิจกรรมกลุ่มอื่นหรือสถานการณ์ทั่วไปด้วย เพื่อพิจารณาขยายกิจการให้ก้าวหน้าต่อไป มีความรับผิดชอบ สร้างศรัทธาให้เกิดแก่สมาชิกกลุ่ม และต้องให้ความร่วมมือหรือประสานงานกับหน่วยงานข้างเคียงด้วย

3. ระเบียบ ข้อบังคับเป็นเรื่องกำหนดแนวทางการดำเนินงาน กำหนดหน้าที่ของคณะกรรมการและสมาชิกไว้พร้อม ระเบียบข้อบังคับต้องมาจากมติของสมาชิกหรือสมาชิกยอมรับ ระเบียบข้อบังคับต้องยืดหยุ่น เปลี่ยนแปลงแก้ไขให้ทันต่อเหตุการณ์ได้ และสมาชิกสามารถปฏิบัติตามได้

4. ต้องมีกิจกรรม ซึ่งสมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการวางแผน กิจกรรมนั้นต้องมีวัตถุประสงค์แน่นอน และสมาชิกมีบทบาทหน้าที่ร่วมกัน และก่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิก

ซึ่งแนวคิดนี้ได้สอดคล้องกับ กิบบอน (Gibon) อีวานเซอวิช (Ivancevich) และดีออนเนลลี (Deonnely) (อ้างใน จิตรี ภูตระกูล 2546 : 27-30) ที่ได้อธิบายในการจัดตั้งกลุ่มอาชีพว่าเมืองคัมภ์ประกอบ 5 ประการ คือ

1. สมาชิกกลุ่ม มีความสำคัญต่อการจัดตั้งกลุ่ม คุณสมบัติของสมาชิกที่ดีจะต้องประกอบด้วย 5 ส ได้แก่ สัมครด้วยใจจริง สัจจะ สุจริต เสียสละ และสามัคคี

2. ผู้นำหรือคณะกรรมการบริหารกลุ่ม กลุ่มจะมีความเคลื่อนไหวไปในทิศทางที่เสื่อมหรือเจริญก้าวหน้าอยู่ที่ตัวผู้นำ ซึ่งต้องมีคุณสมบัติ 5 ร ได้แก่ ริเริ่มสร้างสรรค์ รอบรู้ รับผิดชอบ รักศักดิ์ศรี ร่วมมือไม่ขัดขวาง

3. ระเบียบข้อบังคับหรือกติกา ระเบียบข้อบังคับเป็นเรื่องกำหนดแนวทางการดำเนินงาน กำหนดหน้าที่ของคณะกรรมการและสมาชิกไว้พร้อม หากการดำเนินงานของกลุ่มใดไม่มีระเบียบ ข้อบังคับก็จะทำให้การทำงานของกลุมนั้นไม่มีจุดหมายปลายทาง ดังนั้นระเบียบข้อบังคับที่ดีต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ที่สำคัญดังนี้

3.1 ระเบียบข้อบังคับต้องมาจากมติของสมาชิกหรือให้สมาชิกยอมรับ

3.2 ระเบียบข้อบังคับต้องละเอียดรอบคอบ

3.3 ระเบียบข้อบังคับต้องยืดหยุ่นเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้ทันต่อเหตุการณ์
ได้

3.4 ระเบียบข้อบังคับต้องให้สมาชิกปฏิบัติตามได้

4. ต้องมีกิจกรรม การจัดตั้งกลุ่มถ้าไม่มีกิจกรรมกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นก็ไม่มี
ประโยชน์ กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นถ้าจะให้ได้ประโยชน์อย่างแท้จริง จะต้องดำเนินการดังนี้

4.1 กิจกรรมนั้นสมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการวางแผน

4.2 กิจกรรมนั้นจะต้องมีวัตถุประสงค์ที่แน่นอน

4.3 กิจกรรมนั้นต้องให้สมาชิกมีบทบาทหน้าที่ร่วมกัน

4.4 กิจกรรมนั้นต้องสามารถ ติดตามประเมินผล ตรวจสอบแก้ไขได้ทุก
ขั้นตอนหรือสามารถขยายผลได้

5. มีผลประโยชน์ร่วมกัน กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นต้องให้ประโยชน์แก่สมาชิกโดย
ผลประโยชน์ที่เป็นสินน้ำใจในรูปของความสำเร็จ ความหวังใจ ความร่วมมือช่วยเหลือตลอดจน
ถ้ามีผลประโยชน์ก็แบ่งปันกันและผลประโยชน์ที่เป็นเงินตรา เพื่อช่วยเหลือ แก้ไขปัญหา
ความเดือดร้อนเฉพาะหน้า ช่วยเหลือสมาชิกเมื่อต้องการเงินลงทุน

กรรมการพัฒนาชุมชน (อ้างใน นริศร์ มีเจริญ 2547 : 13) ได้กล่าวถึงการจัดตั้ง
กลุ่มไว้ดังนี้

1. มีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งชัดเจน
2. มีระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม
3. มีคณะกรรมการบริหารกลุ่มและคณะกรรมการมีการประชุมอย่างน้อย 2
เดือนครั้ง

4. มีสมาชิกตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป และสมาชิกกลุ่มทุกคนทำกิจกรรมที่กลุ่ม
กำหนดอย่างน้อยปีละ 6 เดือน และสมาชิกแต่ละคนมีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 1,000 บาท

5. มีทะเบียนสมาชิกที่เป็นปัจจุบัน

6. มีที่ทำการของกลุ่ม

7. มีบัญชีรายรับ-รายจ่ายที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน

8. มีทุนของกลุ่ม

9. สัมพันธภาพระหว่างคนในกลุ่มต้องไม่เป็นไปในรูปเจ้าของโรงงานกับ
ผู้ขายแรงงานหรือนายทุนกับกรรมกร

จากแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของการจัดตั้งกลุ่มอาชีพสรุปได้ว่าการจัดตั้ง
กลุ่ม ต้องมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งชัดเจน สมาชิกที่เข้าร่วมด้วยความสมัครใจ มีระเบียบ

ที่สมาชิกทุกคนยอมรับ มีกิจกรรมการดำเนินงานของกลุ่ม มีคณะกรรมการบริหารกลุ่มหรือผู้นำกลุ่ม มีเงินทุนในการดำเนินกิจกรรม มีการจัดทำบัญชี รายรับ รายจ่าย ของกลุ่มที่ถูกต้อง และ ความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มเป็นไปตามธรรมชาติ

1.8 การพัฒนาของกลุ่มอาชีพ

กรมการพัฒนาชุมชน (อ้างใน นริศร์ มีเจริญ 2547 : 13-14) ได้สรุปแนวทางในการพัฒนาไว้ดังนี้

1. เตรียมข้อมูลกลุ่มอาชีพและผลิตภัณฑ์ที่มีศักยภาพ โดยรวบรวมข้อมูลผลผลิตและผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพจากจังหวัดและส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มอาชีพศักยภาพการผลิต ภาคธุรกิจเอกชน
2. จัดหาตลาดให้แก่ผลิตภัณฑ์ของชุมชน ทั้งที่เป็นลานสินค้าชุมชนเครือข่ายของร้านค้า ชุมชนภาคธุรกิจเอกชน
3. ปรับปรุงทักษะและคุณภาพของผลิตภัณฑ์จากชุมชน เพื่อให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการยอมรับทางด้านมาตรฐานของคุณภาพ
4. สร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพในชนบท เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้และการจ้างงานในชนบทให้มากขึ้น
5. เสนอข้อมูลของกลุ่มอาชีพให้ภาคธุรกิจพิจารณา เพื่อกำหนดผลผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มที่ต้องการจะซื้อตลอดจนกำหนดคุณภาพที่ต้องการ ดังนั้น หากกลุ่มอาชีพที่ไม่สามารถผลิตสินค้าได้คุณภาพระดับที่ตลาดต้องการ ภาคราชการจะต้องให้การสนับสนุนแก่กลุ่มอาชีพ เช่น พัฒนาฝีมือ พัฒนาทักษะ จัดหาแหล่งเงินทุนและวัตถุดิบ เป็นต้น
6. ประสานให้กลุ่มอาชีพและภาคธุรกิจได้พบกัน เพื่อทำการตกลงเบื้องต้นในด้านคุณภาพรูปแบบ ปริมาณ การบริหารจัดการ และตกลงทำธุรกิจร่วมกัน
7. ประสานภาคอุตสาหกรรมโดยผ่านชุมชนหรือกลุ่มอาชีพ เพื่อให้มีการกระจายการผลิตไปสู่ชนบท เช่น การกระจายให้กลุ่มในชุมชนผลิตชิ้นส่วนต่างๆ ของอุตสาหกรรมโดยคำนึงถึงรายได้ มาตรฐานการทำงาน และสิ่งแวดล้อม
8. หากกลุ่มอาชีพใดที่ไม่สามารถผลิตสินค้าได้คุณภาพในระดับที่ภาคธุรกิจต้องการ หรือมีจำนวนจำกัด ภาคราชการจะต้องให้การสนับสนุนแก่กลุ่มอาชีพ เช่น พัฒนาฝีมือ เพิ่มทักษะจัดหาแหล่งเงินทุน วัตถุดิบและการบริหารจัดการ เป็นต้น

กรมการปกครอง (อ้างใน จันทน์ หลิมเจริญ 2543 : 13) กล่าวว่าการพัฒนาของกลุ่มอาชีพ มีวิธีการดำเนินงานดังนี้ คือ

1. สำรวจข้อมูลกลุ่มอาชีพผลผลิต ผลิตภัณฑ์ ของชุมชนเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของ การผลิต การบริหารจัดการของกลุ่ม

2. จัดหาตลาดให้แก่ผลิตภัณฑ์ของชุมชน

3. ปรับปรุงทักษะและคุณภาพของผลิตภัณฑ์จากชุมชน

4. สร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้และการจ้างงานให้มากขึ้น

5. เสนอข้อมูลกลุ่มอาชีพให้ภาคธุรกิจพิจารณากำหนดผลผลิตและคุณภาพที่

ต้องการ

6. ประสานกลุ่มอาชีพให้พบกับภาคธุรกิจ เพื่อทำความตกลงธุรกิจร่วมกัน

7. ประสานภาคอุตสาหกรรมให้กระจายผลผลิตไปสู่ชนบท

8. สนับสนุนการพัฒนาทักษะฝีมือ แหล่งทุน วัสดุคิบ การจัดการ

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า การพัฒนากลุ่มอาชีพต้องมีการวิเคราะห์ศักยภาพของ กลุ่ม มีข้อมูลผลิตภัณฑ์ให้มีมาตรฐานยอมรับด้านคุณภาพ ต้องมีการจัดการ ฝึกทักษะ พัฒนาฝีมือ จัดหาแหล่งเงินทุนและวัสดุคิบ เพื่อให้มีแนวทางในการปฏิบัติและเป็นไปตามวัตถุประสงค์และ เป้าหมายในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอาชีพนั้นๆ

2. แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนที่ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิจัยครั้งนี้คือ ความหมายของวิสาหกิจชุมชน องค์ประกอบของวิสาหกิจ การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ซึ่งมี สาระสำคัญดังต่อไปนี้

2.1 ความหมายของวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2548 : 46) ได้ให้ความหมายของวิสาหกิจชุมชนไว้ว่า หมายถึง การประกอบการโดยกลุ่มหรือองค์กรในชุมชนเพื่อจัดการ “ทุนชุมชน” ให้เกิดประสิทธิภาพและ ยั่งยืนยังประโยชน์ให้ชุมชนผู้เป็นเจ้าของวิสาหกิจนั้นเป็นหลัก

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และพิทยา ว่องกุล (2550 : 62-63) ได้กล่าวไว้ว่า วิสาหกิจ เป็นแนวคิดที่มุ่งแปรรูปผลผลิตตามธรรมชาติหรือกระทำการผลิตสินค้าโดยสมาชิกในชุมชน เพื่อ การบริโภคและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ความหลากหลายของผลผลิตในชุมชน ทั้งในด้าน การบริโภคแบบพึ่งพาตนเองการเก็บหรือถนอมอาหารไว้กินในครอบครัว และในชุมชนจะช่วยลด รายจ่ายให้ครอบครัว และสร้างเสริมสุขภาพอนามัยให้ตนเองได้อย่างดีและอย่างรับผิดชอบที่สุด

ของชุมชนซึ่งจะเป็นฐานการสร้างสังคม สุขภาพอนามัยที่ดี มีคุณธรรม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ด้านกำไรสูงสุดเช่นที่นักธุรกิจกระทำกันในปัจจุบันโดยเอาเปรียบผู้บริโภคอยู่ตลอดเวลา

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า วิสาหกิจเป็นการดำเนินกิจกรรมของชุมชน เพื่อการผลิตสินค้า โดยคนในชุมชนเป็นเจ้าของกิจกรรม ไม่ได้ทำธุรกิจเพื่อหาผลกำไรจากผู้บริโภค แต่ผลิตเพื่อการพึ่งตนเองในครอบครัวและในชุมชน

2.2 องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2548 : 121-122) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชนว่ามีอยู่อย่างน้อย 7 ประการคือ

1. ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ
2. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน
3. ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน
4. มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล
5. มีการดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นระบบ
6. มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ
7. มีการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย

2.3 การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และพิทยา ว่องกุล (2550 : 62-65) กล่าวถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามขั้นตอนที่ตั้งอยู่บนกระบวนการคิดและปฏิบัติดังนี้

1. จุดเริ่มต้นของการแปรรูปหรือผลิตสินค้าของชุมชนสมาชิกชุมชน ต้องมีเป้าหมายเพื่อการบริโภคหรืออุปโภคของตนเองหรือในครัวเรือนเป็นหลัก ด้วยการผลิตสินค้าหลายชนิดหลายประเภทในลักษณะหลากหลายเพื่อการพึ่งตนเอง ลดรายจ่ายที่เสียไปจากการซื้อและป้องกันไม่ให้เงินของชุมชนไหลออกไปนอกชุมชนโดยไม่จำเป็น ซึ่งจะส่งผลให้การหมุนเวียนของเงินอยู่ในหมู่บ้านและแพร่สะพัดอยู่ภายในหมู่บ้าน ดังนั้นการตลาดของวิสาหกิจชุมชนที่สำคัญอันดับแรกคือ มุ่งผลิตเพื่อตลาดที่เป็นของตัวเอง

2. เมื่อสมาชิกในชุมชนผลิตอุตสาหกรรมชุมชน เพื่อลดรายจ่ายของตนเองหรือเป็นหลักพึ่งพิงของตนเองได้แล้ว จึงค่อยขยายการผลิตออกไปสู่เพื่อนบ้าน เพื่อช่วยลดภาระซื้อของแพงแก่เพื่อนบ้าน ผู้ผลิตเองก็ไม่จำเป็นต้องซื้อสินค้าจากภายนอก ถือว่าเป็นการช่วยลดรายจ่ายให้แก่เพื่อนบ้านไปด้วยทำให้เงินไม่ไหลออกไปจากหมู่บ้าน ดังนั้นการตลาดของวิสาหกิจชุมชน

ขั้นที่สองคือ ตลาดในชุมชนเป้าหมายอยู่ที่เพื่อนๆ ในชุมชน โดยผลิตเพื่อทดแทนสินค้าที่นำเข้ามาจากภายนอกชุมชน

3. เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนมีลักษณะเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน หรือ อุตสาหกรรมรายย่อยที่ร่วมทุนของชุมชน มีทั้งที่ไม่ต้องใช้เครื่องจักร อุปกรณ์หาง่าย ตลอดไปจนถึงการใช้เครื่องจักรขนาดเล็กและขนาดกลาง ในสถานะที่ชุมชนยังไม่มีเงินลงทุนในการซื้อเครื่องจักร การเริ่มต้นต้องคำนึงถึงการลงทุนต่ำ อุปกรณ์ง่ายๆ การใช้แรงงานในชุมชนและการรู้จักพัฒนาจากภูมิปัญญาดั้งเดิมมาใช้จึงจำเป็นต้องส่งเสริมขึ้นในชุมชน เพื่อให้มีสมรรถภาพในการผลิตที่ให้ปริมาณจำนวนมาก ดังนั้นการตลาดขั้นสุดท้ายคือ การตลาดนอกชุมชนนำเอาสินค้าที่เหลือจากการใช้ภายในชุมชน แล้วออกจำหน่ายนำเงินจากบุคคลภายนอกเข้าสู่หมู่บ้านยามเมื่อสินค้าประเภทนั้นๆ ล้นตลาดภายนอก ชาวบ้านก็จำกัดจำนวนการผลิตให้เหลือเพียงพอกับการตลาดในชุมชนและการใช้เอง

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า วิสาหกิจชุมชนมุ่งเน้นการผลิตเพื่อครอบครัวเป็นหลักลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น เมื่อสามารถผลิตได้แล้วจึงค่อยขยายไปสู่ตลาดในชุมชน เพื่อไม่ให้เงินของชุมชนไหลออกไปข้างนอก จากนั้นเมื่อปริมาณการผลิตมีมากขึ้นจึงขยายออกไปสู่ตลาดภายนอกนำเงินจากภายนอกเข้าสู่ชุมชน

3. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

3.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ (2545 : 113) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการ การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปในรูปที่ผู้รับการพัฒนาตลอดไป ทั้งนี้เป็นการเกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริงและถาวร

สุเมธ ทราชแก้ว (อ้างใน อรรถพรณ ขุนทอง 2548 : 19) อธิบายว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล กลุ่ม หรือชุมชน มีความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องที่มีผลกระทบใดๆ ต่อการดำเนินชีวิตของตนเอง แล้วมีการแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของตน จนมาสู่การตัดสินใจกระทำการเพื่อให้บรรลุถึงความประสงค์นั้นๆ มีความร่วมมือและรับผิดชอบในกิจกรรมนั้นๆ มีกลุ่มหรือองค์กรชุมชนรองรับ ประชาชนที่เข้าร่วมมีการพัฒนาภูมิปัญญาและการรับรู้สามารถคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจ เพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง ประชาชนหรือชุมชนได้พัฒนาขีดความสามารถของตน ใน

การจัดการควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 185) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องกับทางด้านจิตใจ อารมณ์ ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น อีกทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าว

ไพรัตน์ เฉชะรินทร์ (2527 : 6-7) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลในฐานะผู้ส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปแบบบุคคล ชุมชน สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัครในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกัน โดยให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายที่กำหนดไว้ดังนี้

1. ร่วมทำการศึกษาค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งรวมถึงความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหาทางสร้างแบบแผนและวิธีการเพื่อแก้ไขปัญหาและลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ของชุมชน เพื่อสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจ การใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบทางบริหาร การพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมในการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติงานตามนโยบายแผนงานโครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นการกำหนดรูปแบบหาวิธีการ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาให้ชุมชน สร้างกระบวนการรับผิดชอบต่อชุมชน และสังคมตลอดจนประเทศชาติให้สามารถมีพัฒนาการในการสร้างสรรค์กิจกรรมที่เอื้อประโยชน์ โดยให้ประชาชนเริ่มต้นในการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนหรือขั้นตอนใดตอนหนึ่งของกิจกรรมนั้นๆ

3.2 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

อคิน รพีพัฒน์ (อ้างใน สำนักงานสภาพัฒนาการศึษาบ้ันราชภัฏ 2545 : 116) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาไว้ 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาการพิจารณาปัญหาและจัดลำดับ ความสำคัญของปัญหา

ขั้นที่ 2 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา

ขั้นที่ 3 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาและพิจารณาแนวทางวิธีการใน การแก้ปัญหา

ขั้นที่ 4 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา

ขั้นที่ 5 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมการพัฒนา

3.3 ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีการมีส่วนร่วม

นเรศ สงเคราะห์สุข (อ้างใน สำนักงานสภาพัฒนาการศึษาบ้ันราชภัฏ 2545 : 118-119) ได้ สรุปประสบการณ์การทำงานที่ถือว่าเป็นยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 2 ประการ คือ

1. การจัดกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธีดังต่อไปนี้
 - 1) จัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านเพื่อทำความเข้าใจและเรียนรู้ร่วมกัน ในประเด็นต่างๆ
 - 2) จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือจัดทัศนศึกษาดูงานระหว่างกลุ่มองค์กร ต่างๆ ภายในชุมชนและระหว่างชุมชน
 - 3) ฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะเฉพาะด้านต่างๆ
 - 4) ลงมือปฏิบัติจริง
 - 5) ถอดประสบการณ์และสรุปบทเรียนที่จะนำไปสู่การปรับปรุงกระบวนการ ทำงานที่เหมาะสม
2. การพัฒนาผู้นำเครือข่าย เพื่อให้ผู้นำเกิดความตั้งใจในความรู้และความสามารถที่มีอยู่ จะช่วยให้สามารถริเริ่มกิจกรรมการแก้ไขปัญหา หรือกิจกรรมการพัฒนาได้ ซึ่งสามารถทำได้ หลายวิธีดังต่อไปนี้
 - 1) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำทั้งภายในและภายนอกชุมชน
 - 2) สนับสนุนการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และสนับสนุนข้อมูล ข่าวสารที่จำเป็นอย่างต่อเนื่อง

3) แลกเปลี่ยนเรียนรู้และดำเนินงานร่วมกันของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง จะทำให้เกิดกระบวนการจัดการและจัดองค์กรร่วมกัน

3.4 ยุทธวิธีการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชน

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ (2545 : 119-120) ได้กล่าวถึงวิธีการกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวกันของผู้แทนประชาชนจากกลุ่มต่างๆ มี 4 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ให้ร่วมคิดร่วมทำเรื่องที่เป็นประเด็นปัญหาใกล้ตัว และแนวทางการพัฒนาที่ไม่ยากนักในพื้นที่นั้นก่อน

2. หากิจกรรมที่ให้ร่วมคิด ร่วมทำ ในการแก้ไขปัญหา เช่น ปัญหาหาเสพติด การรณรงค์ การเลือกตั้ง การจัดทำแผนชุมชน เป็นต้น ไปอย่างต่อเนื่อง

3. การสร้างบรรยากาศให้เปิดรับฟังปัญหาชาวบ้าน และในบางกรณีที่กำลังของชาวบ้านไม่สามารถแก้ไขให้เป็นรูปธรรมได้ โดยชี้แนะเท่าที่จำเป็นแต่ไม่ชักนำโดยเด็ดขาด

4. จากการร่วมคิดร่วมทำในกิจกรรมจากง่ายไปยากที่ค่อยๆ ประสบความสำเร็จ จะนำไปสู่การเรียนรู้ ความมั่นใจ และชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืนในอนาคต

กล่าวโดยสรุป ในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้กับคนในชุมชน สามารถกระทำได้โดยใช้กิจกรรมเป็นตัวผลักดันและกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ซึ่งมีหลายรูปแบบ เช่น การจัดเวที การจัดการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เป็นการนำไปสู่การเรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งพร้อมที่จะพัฒนาไปในทุกๆ ด้าน เป็นต้น

4. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพ

กลุ่มหรือองค์กรไม่ว่าจะระดับใด จะมีการบริหารจัดการเพื่อให้กลุ่มหรือองค์กรได้มีแนวทางจัดการไปสู่วัตถุประสงค์ต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้

4.1 ความหมายของการจัดการ

บรรจง ศิริ (2545 : 15) ได้ให้ความหมายของการจัดการไว้ว่า การจัดการ หมายถึง การดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ อันประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การวางแผน การจัดการองค์กร การประสานงาน การจัดบุคลากร การอำนวยความสะดวก การสื่อสาร การควบคุม และการติดตาม ประเมินผล ซึ่งต้องอาศัย ปัจจัยการจัดการที่สำคัญคือ เงิน คน วัสดุ วัสดุที่ใช้ในการจัดการ ตลอดจนอุปกรณ์ เครื่องไม้เครื่องมือ และเทคนิคต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

อดิศักดิ์ จันทไทย (2540 : 7) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การจัดการหมายถึง กระบวนการดำเนินงานของกลุ่มที่มีการวางแผน การวินิจฉัยและการตัดสินใจในการลงทุน การกำหนดราคา การจัดจำหน่าย รวมทั้งการประสานงานและการแก้ไขปัญหา

พิมลจรรย์ นามวัฒน์ (อ้างใน บรรจง ศิริ 2545 : 15) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การจัดการ หมายถึง องค์การซึ่งประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มาร่วมกันเพื่อดำเนินการ ให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ต้องการ โดยที่บุคคลเดียวไม่สามารถกระทำได้เพียงลำพังนั้น การทำงานของแต่ละบุคคลหรือแต่ละกลุ่มจะต้องประสานกันและมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียว โดยอาศัย กลุ่มของกิจกรรมที่ออกแบบมาเพื่อสนับสนุนและชี้นำแนวทางสำหรับการทำงานเหล่านั้น ซึ่งจะ เพิ่มความสำคัญและซับซ้อนยิ่งขึ้นเมื่อองค์กรมีขนาดใหญ่ขึ้น

พจมาน เตียวัฒนรัฐติกาล (อ้างใน นริศร์ มีเจริญ 2547 : 25) ได้ให้ความหมาย การจัดการไว้ว่า การจัดการ คือ การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการวางแผน การอำนวยการและการจัดหน่วยงาน และต้องคำนึงถึงผลที่ได้รับโดยต้องคำนึงถึงความต้องการ ของบุคคลที่เป็นสมาชิกขององค์กร ทั้งทางด้านวัฒนธรรมประเพณีของสังคม รวมถึง ลักษณะเฉพาะขององค์กรและลักษณะของผู้นำองค์กร

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า การจัดการเป็นการดำเนินกิจกรรมที่มีวางแผน อย่างมีขั้นตอนเป็นสิ่งกำหนดการทำงานของแต่ละบุคคลหรือแต่ละกลุ่ม และมีปัจจัยที่ใช้ในการ จัดการได้แก่ การวางแผน เงินทุน บุคลากร วัตถุดิบ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดการ ตลอดจน เทคนิคต่างๆ เพื่อกลุ่มหรือองค์กรสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการและกระบวนการจัดการ

4.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ

จันทนา ศรีภักดีวงศ์ (อ้างใน อดิศักดิ์ จันทไทย 2540 : 18) ได้อธิบาย แนวคิด การจัดการไว้ดังนี้

1. แนวคิดการจัดการสมัยเดิม เน้นการวัดผลงาน วัด โดยพิจารณาผลผลิต และประสิทธิภาพที่เป็นไปตามมาตรฐาน โดยกำหนดมาตรฐาน อาศัยหลักเกณฑ์ที่เป็นที่เชื่อถือได้ และสามารถพิสูจน์ว่าถูกต้อง มีการแบ่งงานเป็นส่วนย่อยๆ เพื่อความรวดเร็วในการปฏิบัติงาน คิดว่าคนเปรียบเสมือนเครื่องจักร และเชื่อว่าเงินเป็นสิ่งที่จูงใจสิ่งเดียวในการกระตุ้นให้บุคคลทำงาน การจัดการสมัยเดิม ประกอบด้วยแนวคิดหลัก 2 แนว คือ

1.1 การจัดการที่มีหลักเกณฑ์ มีแนวคิดว่าเป็นไปได้ที่จะกำหนด ประมาณงานที่คนงานแต่ละคนทำได้ในระยะเวลาที่กำหนด โดยคนงานและฝ่ายบริหารจะได้รับ

ประโยชน์สูงสุดทั้งสองฝ่าย คือ คนงานได้ประโยชน์จากการทำงานให้ครบตามประมาณงาน ส่วนฝ่ายบริหารได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น

1.2 การจัดการตามหลักการจัดการทั่วไป มีแนวคิดที่ว่า ผู้บริหารระดับสูง รู้เทคนิคในการทำงานและประสบการณ์ต่างๆ ซึ่งรวมเรียกว่า ความสามารถทางการจัดการ โดยกระบวนการจัดการงานประกอบด้วยหน้าที่ 5 ประการ คือ การวางแผน การจัดการองค์การ การบังคับบัญชาสั่งการ การประสานงาน และการควบคุม

2. แนวคิดการจัดการแบบมนุษยสัมพันธ์ ประกอบด้วยแนวคิดหลัก 2 แนวคิดนี้

2.1 การจัดการแบบมนุษยสัมพันธ์ จะพิจารณาถึงความสำคัญของคน มากกว่าความสำคัญของการผลิตอย่างเดียว โดยกล่าวว่าคนเป็นปัจจัยที่แปรผันได้ คือสามารถสร้างผลผลิตสูงได้ถ้ามีความพอใจและมีขวัญกำลังใจที่ดี

2.2 การจัดการแบบพฤติกรรมศาสตร์ เป็นการนำสังคมวิทยาและมานุษยวิทยามาผสมผสานศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ในองค์กร

3. แนวคิดการจัดการสมัยใหม่ เกิดขึ้นมาเนื่องจากองค์กร ขยายตัวมีความสลับซับซ้อนทางการจัดการมากขึ้น แนวคิดนี้แบ่งออกเป็น 2 แนว คือ

3.1 การจัดการโดยใช้คณิตศาสตร์ เพื่อช่วยในการตัดสินใจในการวิเคราะห์เชิงปริมาณ ประกอบการตัดสินใจของผู้บริหาร

3.2 การจัดการเชิงระบบหรือการจัดการโดยวิธีการปรับตัว กล่าวว่าการปฏิบัติงานภายในองค์กร เกิดขึ้นในรูปแบบของกระบวนการตั้งแต่การนำเข้าสู่กระบวนการทางการจัดการ

จากแนวคิดการจัดการดังกล่าวสรุปได้ว่า แนวคิดการจัดการเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะยุคสมัย และการขยายตัวในการจัดการที่สลับซับซ้อน มีกระบวนการจัดการที่ประกอบด้วย การวางแผน การจัดการองค์การ การบัญชาสั่งการ การประสานงาน และการควบคุม ซึ่งมีการจัดการที่มีแรงจูงใจสร้างความพอใจแก่บุคคลในองค์กร และมาตรฐานของงานที่มีประสิทธิภาพ

4.2.2 กระบวนการจัดการ

จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ (อ้างใน บรรจง ศิริ 2545 : 16) ได้เสนอกระบวนการจัดการในการบริหารไว้ว่ามี 5 M ดังนี้

1. M 1 (Mechanism) ได้แก่ ด้านการจัดการองค์กร หมายถึง การกำหนดรูปแบบและภารกิจขององค์กร การแบ่งส่วนงานขององค์กร การกำหนดกิจกรรมของแต่ละส่วนงาน การกำหนดตำแหน่งงาน (Position) พร้อมหน้าที่ความรับผิดชอบและอำนาจ (Authority) ของแต่ละตำแหน่ง แต่ละส่วน แต่ละระดับ (Level) ขององค์กรเป็นส่วนรวม การกำหนดโครงสร้างและความสัมพันธ์ของงานของส่วนต่างๆ ของแต่ละองค์กร และการสร้างระบบการควบคุม ให้ทุกส่วนขององค์กรได้เป็นไปอย่างสืบเนื่องและมีเอกภาพ (Unity)

2. M 2 (Money) ได้แก่ ด้านการเงิน ที่จะต้องจัดหาเพื่อดำเนินกิจกรรมตามที่กำหนดไว้ในจำนวนและกำหนดเวลาที่ถูกต้องสอดคล้องกัน ดังนั้น การพิจารณาเรื่องแหล่งเงินการจัดสรรเงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในกิจกรรมและรายการต่างๆ ให้ได้สัดส่วนที่จะให้ผลตอบแทนที่ดีที่สุด และการควบคุมการใช้จ่ายในกิจกรรมและรายการต่างๆ ให้ได้สัดส่วนที่จะให้ผลตอบแทนที่ดีที่สุด และการควบคุมการใช้จ่ายให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์โดยไม่รั่วไหล สูญเสียหรือฟุ่มเฟือย โดยไม่จำเป็น แต่ในขณะที่เดียวกันก็เพื่อที่จะช่วยสนับสนุนให้การทำงานได้ดำเนินการไปอย่างราบรื่น จนสามารถบรรลุเป้าหมายได้เป็นอย่างดี การเงินจึงเป็นส่วนสำคัญที่นักจัดการจะต้องดูแล

3. M 3 (Manpower) ได้แก่ ด้านบุคลากร ซึ่งการจัดการที่ดีจำเป็นจะต้องได้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ และคุณสมบัติที่จำเป็นอย่างอื่นมาบรรจุให้กับตำแหน่งและหน้าที่การงานที่กำหนดไว้ แต่จะต้องให้มีจำนวนพอเพียงไม่มากเกินไปหรือน้อยไป การจัดการด้านบุคลากรยังครอบคลุมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการให้ค่าตอบแทนและผลประโยชน์ที่สมดุลกับภาวะการณ์ปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร ความจำเป็นที่จะต้องดูแลความเรียบร้อยในการปฏิบัติ และการเพิ่มพูนความรู้และสมรรถภาพในการปฏิบัติงานให้แก่บุคลากรภายในหน่วยงานเป็นระยะๆ ด้วย

4. M 4 (Materials & Buildings) ได้แก่ การจัดหาและมีไว้ซึ่งเครื่องมือเครื่องใช้ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ปฏิบัติงาน สถานบริการที่เหมาะสม ทันสมัย พอเพียง และมีประสิทธิภาพที่จะสามารถช่วยให้การดำเนินงานตามหน้าที่ของหน่วยงานนั้นๆ ได้เป็นไปอย่างได้ผลหรือสมประโยชน์ที่สุด ทั้งนี้การจัดการด้านนี้ยังรวมถึงการเสาะแสวงหา การคิดค้น การออกแบบ การควบคุมการใช้งาน การบำรุงรักษา และเปลี่ยนชิ้นส่วนหรือส่วนประกอบ การซ่อมแซมสิ่งทีบกพร่องชำรุดเสียหาย หรือมีประสิทธิภาพในการทำงานต่ำกว่าระดับที่ต้องการ และการถอดถอนจากประจำการหรือรื้อถอน เพื่อจัดหาหรือจัดทำสิ่งทดแทนภายในกำหนดเวลาที่สมควรได้

5. M 5 (Methodology and Information) ได้แก่ องค์ความรู้และข้อมูล ข่าวสารอันมีค่าที่นักจัดการจะต้องนำมาใช้ในการวางแผน การเลือกใช้กลยุทธ์ (Strategy) และ กิจกรรม (Activity) ที่ควรจะดำเนินการ การจัดการหน่วยงานและวางระบบงาน การติดต่อสื่อสาร การอำนวยความสะดวก การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า กระบวนการจัดการ ประกอบด้วย ด้าน ต่างๆ ที่สำคัญดังนี้ ด้านการจัดการองค์กร ด้านการเงิน ด้านบุคลากร ด้านการจัดหา และด้านองค์ ความรู้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งจะเป็นสิ่งที่จะช่วยให้องค์กรสามารถประสานความพยายามของบุคคล อื่นๆ ให้มุ่งไปสู่เป้าหมายขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.3 การบริหารจัดการกลุ่ม

บงกช หงส์คำมี (2537 : 27) มีความคิดเห็นว่า การบริหารจัดการกลุ่ม หมายถึง กระบวนการดำเนินงานของกลุ่ม ซึ่งมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. มีการกำหนดเป้าหมาย
2. กำหนดวัตถุประสงค์
3. การจัดโครงสร้างของกลุ่ม
4. มีกฎระเบียบของกลุ่ม
5. มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ที่บุคคลต้องรับผิดชอบ
6. ผู้นำและสมาชิกมีการตัดสินใจร่วมกันในวางแผนงานในการผลิต การตลาด

การเงินและบัญชี การติดต่อประสานงาน

4.4 แนวคิดการบริหารจัดการธุรกิจ

จันทนา ศรีภักดีวงศ์ (อ้างใน ชฎารัตน์ ชุมพรัตน์ 2544 : 18-19) ได้แบ่งองค์ประกอบ ของการจัดการธุรกิจออกเป็น 2 องค์ประกอบ คือ

1. องค์ประกอบภายในองค์กรธุรกิจ หมายถึง ธุรกิจประกอบด้วยระบบย่อย (Subsystem of Business) และระบบย่อยเหล่านี้ต่างมีความสัมพันธ์และส่งผลกระทบถึงกัน ซึ่ง ระบบย่อย ได้แก่

- 1.1 ระบบย่อยทางการผลิต ทำหน้าที่นำปัจจัยการผลิตต่างๆ มาทำการแปรรูป ให้กลายเป็นสินค้าและบริการ

1.2 ระบบย่อยการตลาด ระบบย่อยนี้ตามปกติจะเริ่มต้นและสิ้นสุดที่ผู้บริโภค เริ่มตั้งแต่การศึกษาความต้องการของลูกค้า ส่งข้อมูลให้ระบบย่อยทางการผลิตเพื่อทำการผลิตสินค้าขึ้น เมื่อผลิตเสร็จก็นำสินค้าออกสู่ตลาด กำหนดราคาขายและดำเนินการขาย

1.3 ระบบย่อยทางการเงิน ทำหน้าที่จัดหาเงินทุน และจัดทำโครงการว่าควรใช้เงินทุนอย่างไร ปริมาณมากน้อยเท่าไร ในช่วงเวลาใด

2. สภาพแวดล้อมของธุรกิจ (Business Environment) หมายถึง องค์ประกอบภายนอกองค์กรธุรกิจที่มีผลกระทบต่อองค์กรธุรกิจ ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกฎหมาย สภาพแวดล้อมทางการเมือง สภาพแวดล้อมทางด้านผู้อุปโภคและผู้บริโภค สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี สภาพแวดล้อมทางสังคม สภาพแวดล้อมทางคู่แข่ง และสภาพแวดล้อมจากสมาคมทางธุรกิจต่างๆ

มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์ (2544 : 17) ได้สรุปองค์ประกอบของการจัดการธุรกิจไว้ว่า ประกอบด้วย การผลิต การแปรรูป การตลาด การเงิน การบัญชี การบริหารบุคลากร โดยผ่านกระบวนการจัดการคือ การวางแผน การจัดการองค์กร การจัดบุคลากร การอำนวยความสะดวก และการควบคุม ตรวจสอบ

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า องค์ประกอบการจัดการธุรกิจมีองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ คือ องค์ประกอบภายใน ได้แก่ การผลิต การตลาด การเงินและบัญชี การบริหารบุคลากร และองค์ประกอบภายนอก ได้แก่ สภาพแวดล้อมในทุกๆ ด้าน เช่น ผู้อุปโภคบริโภค เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม คู่แข่งขัน เป็นต้น

แนวคิดการบริหารจัดการธุรกิจ ประกอบด้วยการบริหารจัดการด้านต่างๆดังนี้

1. การบริหารจัดการองค์กร
2. การบริหารจัดการบุคคล
3. การบริหารจัดการการเงิน
4. การบริหารจัดการการบัญชี
5. การบริหารจัดการการผลิต
6. การบริหารจัดการการตลาด

1. การบริหารจัดการองค์กร

พะยอม วงศ์สารศรี (อ้างใน รัชนี้ พลซื่อ 2546 : 28) ได้กล่าวถึงองค์การ (Organization) ว่าเป็น กลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง (2 คนขึ้นไป) ซึ่งมาร่วมกันดำเนินการใดๆ ให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการจัดขึ้นเป็นหน่วยงานที่มีระบบ มีสาย

การบังคับบัญชาที่แน่นอน มีการแบ่งงานกันทำ มีการประสานงานและให้ความร่วมมือกันทำงาน
ในหน่วยงาน เพื่อจัดเป็นองค์กรให้บริหารงานบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันขององค์กร

อุทัย หิรัญโต (อ้างใน รัชณี พลเชื้อ 2546 : 28) กล่าวถึงหลักของการจัดการว่า
ประกอบด้วยสิ่งต่างๆดังนี้

1. วัตถุประสงค์ (Objective) โดยทั่วไปเมื่อมีการจัดตั้งองค์การขึ้นองค์การนั้น
จะต้องมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เพราะการกำหนดวัตถุประสงค์จะทำให้
มองเห็นแนวทางการปฏิบัติงาน

2. ความชำนาญเฉพาะอย่าง (Specialization) ซึ่งองค์การจะต้องมีการแบ่งงานกัน
ทำโดยต้องมอบหมายให้เหมาะสมกับคน (Put the right man in the right job.)

3. การรวมอำนาจบังคับบัญชา (Centralization) องค์การที่ดีจะต้องรวมอำนาจใน
การตัดสินใจไว้ที่ศูนย์กลาง เพื่อควบคุมส่วนต่างๆ ขององค์การได้ ทำให้เกิดเอกภาพใน
การปกครองและการบริหาร

4. สายการบังคับบัญชา (Chain of Command) เป็นความสัมพันธ์ตามลำดับชั้น
ระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา โดยระบุไว้ชัดเจนว่าใครมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อใคร
หรือใครขึ้นกับใคร

5. เอกภาพในการบังคับบัญชา (Unity of Command) หมายถึง อำนาจบริหารใน
องค์การจะต้องรวมอยู่ที่ผู้บังคับบัญชาสูงสุดขององค์การ โดยสามารถใช้อำนาจบริหารและปกครอง
ได้อย่างทั่วถึง

6. การประสานงาน (Coordination) ในการจัดองค์การนั้นจะต้องจัดกลไก
การบริหารและทรัพยากรให้สอดคล้องประสานกันทุกขั้นตอน ไม่มีความขัดแย้งกัน

7. อำนาจหน้าที่ (Authority) สิทธิที่จะสั่งการได้ตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่
กำหนดไว้

8. ความรับผิดชอบ (Responsibility) ความรับผิดชอบที่เกิดจากการใช้อำนาจหน้าที่
และการมีอำนาจหน้าที่

นันทิยา หุตานูวัตร และณรงค์ หุตานูวัตร (2546 : 54) ได้กล่าวถึงการบริหาร
จัดการองค์กรในเรื่องของโครงสร้างขององค์กรประกอบด้วย 5 ลักษณะดังนี้

1. ระดับของอำนาจซึ่งแสดงความสัมพันธ์ของบุคคล
2. การแบ่งส่วนแรงงานซึ่งแสดงความถนัดหรือความเชี่ยวชาญในแต่ละงาน
3. ขอบเขตของการควบคุมซึ่งแสดงความสามารถของบุคคลในการกำกับดูแล
4. ตำแหน่งสายงานตรงและสนับสนุนซึ่งแสดงลักษณะของงาน

5. การกระจายการตัดสินใจ

นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงโครงสร้างของกลุ่มเกษตรกรว่า กลุ่มมีโครงสร้างไม่ชัดเจน ไม่ซับซ้อน ไม่มีการแบ่งงานอย่างเด็ดขาด ซึ่งอาจจะบุกรุกๆ ถึงตำแหน่งของบุคคล ซึ่งมักจะระบุตำแหน่งประธาน เลขานุการ และเหรัญญิก แล้วรวมเป็นคณะกรรมการกลุ่ม แต่ไม่ได้กำหนดบทบาทหน้าที่อย่างแน่ชัด จึงมักจะพบการทำงานผสมปนเปกันไปของคณะกรรมการหรือผู้นำของกลุ่ม การใช้อำนาจในกลุ่มมีน้อย การตัดสินใจจะอยู่กับกลุ่มผู้นำมากกว่าการกระจายสู่สมาชิกแต่สมาชิกไม่รู้สึกละเลยแยกจากกลุ่มผู้นำ เพราะคนในกลุ่มจะมีความเป็นเครือญาติ เป็นเพื่อนบ้าน และมีความสัมพันธ์และทำงานแบบวัฒนธรรมชุมชนมากกว่าการใช้กฎระเบียบ

2. การบริหารจัดการบุคคล

ธงชัย สันติวงศ์ (อ้างใน รัชณี พลเชื้อ 2546 : 30-31) กล่าวถึง การบริหารบุคคลว่ามีขอบเขตครอบคลุมถึงกิจกรรมด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับการสรรหา การว่าจ้าง การฝึกอบรม การจ่ายค่าตอบแทน การประเมินผล และการพัฒนาพนักงาน ซึ่งงานเหล่านี้ล้วนแต่เป็นภาระหนักและเป็นหน้าที่ของผู้บริหารทุกคน

รัชณี พลเชื้อ (2546 : 33) ได้สรุปเป้าหมายของการบริหารบุคคลว่ามีดังต่อไปนี้

1. มีการใช้ทรัพยากรมนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพ
2. มีบรรยากาศความสัมพันธ์ในหน้าที่งานที่ดีในระหว่างการเป็นสมาชิกขององค์กร
3. มีการส่งเสริมความเจริญเติบโตและก้าวหน้าของแต่ละบุคคล เพื่อให้เป้าหมายข้างต้นบรรลุผลตามต้องการ ภารกิจ 3 ด้านที่ต้องการทำให้ได้ผลลุล่วงเป็นไปอย่างดี ได้คนดีที่มีความสามารถมาทำงาน ต้องรู้จักวิธีการใช้คนให้สามารถปฏิบัติงานได้โดยมีประสิทธิภาพสูง ต้องสามารถดำรงรักษาความเต็มใจของสมาชิกทุกคน ที่จะให้ทุ่มเท จิตใจช่วยกันทำงานให้กับเป้าหมายส่วนรวมขององค์กร

3. การบริหารจัดการการเงิน

เพชร ชุมทรัพย์ (อ้างใน รัชณี พลเชื้อ 2546 : 34) กล่าวว่าด้านการเงินของกิจการธุรกิจอาจดำเนินงานเพื่อหวังผลกำไรหรือไม่หวังผลกำไร โดยมีกิจกรรมพื้นฐานทางธุรกิจ 3 ประเภท คือ

1. กิจกรรมจัดหาเงิน (Financing Activities) คือ กิจกรรมในการจัดหาเงินทุนเริ่มต้นของธุรกิจและการจัดหาเงินทุน เพื่อนำไปใช้ในการขยายการดำเนินงานในอนาคต ด้วยการที่คาดว่าจะทราบถึงฐานะการเงินของธุรกิจได้ต้องใช้บัญชีจัดทำ เพื่อจะได้ข้อมูลทางบัญชีและข้อมูลทางการเงินต่อไป

2. กิจกรรมการลงทุน (Investing Activities) คือ กิจกรรมเพื่อให้ได้มาซึ่งสินทรัพย์เพื่อใช้ในการดำเนินงานของธุรกิจ และธุรกิจจะต้องพิจารณาอัตราผลตอบแทนที่จะได้รับกลับคืนมาจากการลงทุน จำเป็นต้องพิจารณาจากข้อมูลทางบัญชี

3. กิจกรรมการดำเนินงาน (Operating Activities) กิจกรรมที่ก่อให้เกิดการขายสินค้าและบริการในการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่าย

4. การบริหารจัดการการบัญชี

กิตติ บุญนาค (อ้างใน รัชณี พลเชื้อ 2546 : 35-36) ได้กล่าวถึงการจัดการบัญชีว่าเป็นกระบวนการในการปฏิบัติงานด้านเอกสาร สมุดบัญชีและทะเบียนต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงไปสู่กิจกรรมต่างๆ ขององค์การ และกิจกรรมเหล่านั้นมักจะเกี่ยวข้องกับตัวเลขทางการเงินขององค์การ ซึ่งหน่วยงานทางบัญชีจะต้องนำข้อเท็จจริงเหล่านั้นไปบันทึกไว้เป็นหลักฐาน โดยมีการจำแนกแจกแจงและจัดหมวดหมู่ให้ถูกต้อง โดยอาศัยวิธีการและหลักการที่ถูกต้องในการประมวลผล เพื่อให้ได้งบการเงินและการรายงานทางการเงินบัญชีต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อฝ่ายบริหารขององค์การและสาธารณะชนโดยทั่วไป และนอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงประเภทของบัญชี มีดังนี้

1. บัญชีการเงิน (Financial Accounting) เป็นรายการบัญชีที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ผ่านไปแล้วซึ่งจะต้องนำมาบันทึกบัญชี เพื่อให้สอดคล้องกับข้อบังคับของกฎหมาย

2. บัญชีการบริหาร (Managerial Accounting) เป็นการนำเอาข้อมูลจากบัญชีการเงินมาผ่านกระบวนการของบัญชีบริหาร เพื่อนำข่าวสารใหม่ที่มีคุณค่าต่อการบริหารงานของนักบริหาร

3. บัญชีต้นทุน (Cost Accounting) เป็นการให้ความสำคัญกับข้อมูลและข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับต้นทุนโดยเฉพาะ

4. การสอบบัญชี (Auditing) เป็นการตรวจสอบบัญชีใช้ในการพิสูจน์ความน่าเชื่อถือและความถูกต้องของการประมวลผลทางการเงินขององค์การมีความถูกต้อง

การทำบัญชี (Book-keeping) เป็นหน้าที่ของผู้ทำบัญชี ซึ่งมี 4 ขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้

1. การรวบรวม (Collecting) เป็นการรวบรวมข้อมูลหรือรายการค้าที่เกิดขึ้นประจำวันและหลักฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจ เช่น หลักฐานการซื้อเชื่อและขายเชื่อ หลักฐานการรับและจ่ายเงินเป็นต้น

2. การบันทึก (Recording) เป็นการจดบันทึกรายการค้าที่เกิดขึ้นแต่ละครั้งให้ถูกต้องตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป พร้อมกับบันทึกให้อยู่ในรูปของหน่วยเงินตรา

3. การจำแนก (Classifying) เป็นการนำข้อมูลที่จดบันทึกไว้แล้ว มาจำแนกประเภทบัญชีต่างๆ เช่น หมวดสินทรัพย์ หนี้สิน ส่วนของเจ้าของ รายได้ และค่าใช้จ่าย

4. การสรุปข้อมูล (Summarizing) เป็นการนำข้อมูลที่ได้จำแนกให้เป็นหมวดหมู่ดังกล่าวแล้ว มาสรุปเป็นรายงานทางการเงิน (Accounting Report) ซึ่งแสดงถึงผลการดำเนินงานและฐานะการเงินของธุรกิจ ตลอดจนการได้มาและใช้ไปของเงินสดในรอบระยะเวลาบัญชีหนึ่ง

นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร (2546 : 67-69) ได้กล่าวถึงการทำบัญชีของกลุ่มเกษตรกรไว้ดังนี้

1. การทำบัญชี เป็นการควบคุมการเงินโดยระบบบัญชี ระบบบัญชีเป็นสิ่งที่แสดงรายงานทางการเงิน โดยกลุ่มเกษตรกรจะต้องวางระบบบัญชีที่เกษตรกรสามารถทำได้ด้วยตัวเอง และเอื้อต่อการตรวจสอบบัญชีจากสมาชิก ตลอดจนบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก ระบบบัญชีของกลุ่มอาจต้องประกอบด้วยบัญชีเงินสดรับ-จ่ายรายวัน บัญชีแยกประเภท บัญชีเจ้าหนี้ บัญชีลูกหนี้ บัญชีทรัพย์สิน บัญชีสต็อกสินค้า บัญชีผู้ถือหุ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการใช้งานของกลุ่ม

2. การตรวจสอบการเงินบัญชี การตรวจสอบการเงินกับรายการทางบัญชีควรกระทำเป็น 3 ระยะ คือ รอบวัน รอบเดือน และรอบปี การตรวจสอบบัญชีทำให้เกิดความถูกต้องและป้องกันการทุจริต ส่วนการรายงานงบดุลการเงินทำให้ทราบฐานะทางการเงินซึ่งกลุ่มสามารถวางแผนการใช้จ่ายเงินในเดือนถัดไปได้มีประสิทธิภาพ

5. การบริหารจัดการการผลิต

บงกช หงษ์คำมี (2537 : 31) ได้สรุปเกี่ยวกับการบริหารการผลิตไว้ว่า เป็นการวางแผนการตัดสินใจในการผลิต การคิดค้นปรับปรุงการผลิตให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะมีปัจจัยในการผลิต อันประกอบด้วย สมาชิก เครื่องจักรอุปกรณ์ เงินทุน วัตถุดิบ โดยผ่านกระบวนการ

ผลิต ซึ่งประกอบด้วย แรงงาน แรงคน วัตถุดิบ การปฏิบัติงานของเครื่องจักร ฝ่ายจัดการ เพื่อให้ได้สิ่งทีออกมาก็คือสินค้าหรือผลิตภัณฑ์

6. การบริหารจัดการการตลาด

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2539 : 75) ได้กล่าวถึงการตลาดหมายถึงกระบวนการในการวางแผนและการบริหาร แนวคิด การตั้งราคา การส่งเสริมการตลาด และ การจัดจำหน่าย ความคิด สินค้าและบริการ เพื่อสร้างให้เกิดการแลกเปลี่ยน โดยสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรและสนองความพึงพอใจของบุคคล ซึ่งมีเครื่องมือการตลาดที่สำคัญ 4 ประการ ประกอบด้วย

1. ผลิตภัณฑ์ (Product)
2. ราคา (Price)
3. การจัดจำหน่าย (Place)
4. การส่งเสริมการตลาด (Promotion)

บงกช หงส์คำมี (2537 : 30) ได้สรุปการบริหารการตลาดว่า เป็นการวางแผนเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ รูปแบบ ชนิด สีสีนของผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับตลาด การกำหนดราคาของผลิตภัณฑ์ การจัดจำหน่าย วิธีการหาตลาด

จากแนวคิดดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า การบริหารการตลาดเป็นการวางแผนจัดการสินค้าเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนตั้งแต่ตัวสินค้า ราคา การส่งเสริมการขาย การจัดจำหน่าย เพื่อให้ลูกค้าพึงพอใจในการได้รับบริการและเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร

จากแนวคิดเรื่องการบริหารจัดการธุรกิจที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า การบริหารธุรกิจมีการบริหารองค์กรที่มีสายการบังคับบัญชา มีการประสานงานตามอำนาจหน้าที่ซึ่งเป็นไปตามระเบียบข้อบังคับ มีการบริหารบุคคลซึ่งเกิดการสรรหา ว่าจ้าง จ่ายค่าตอบแทน และการประเมินผล มีการบริหารการเงิน ต้องดำเนินการจัดหาแหล่งเงินทุนเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมในองค์กร มีการบริหารบัญชี ต้องจัดทำบันทึกทางบัญชีที่ถูกต้อง เพื่อประโยชน์ต่อฝ่ายบริหาร มีการบริหารการผลิต จะต้องมีการวางแผนการผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพและเป็นที่ต้องการของลูกค้า มีการบริหารการตลาด ใช้ส่วนประสมทางการตลาดเป็นปัจจัยหลัก ซึ่งได้แก่ ผลิตภัณฑ์ ราคา การจำหน่ายสินค้า การส่งเสริมการขาย เพื่อให้มีการขยายตลาดให้กว้างขึ้นสามารถสนองตอบความต้องการของลูกค้าให้พึงพอใจในผลิตภัณฑ์

5. การฟื้นฟูชุมชนผู้ประสบภัยคลื่นยักษ์สึนามิ

5.1 ความเสียหายจากเหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิ

เครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน (2548 : 18) ได้สรุปความเสียหายที่เกิดจากการประสบภัยคลื่นยักษ์สึนามิกับประเทศต่างๆ ไว้ดังนี้

อินโดนีเซียเสียชีวิตและสูญหาย 240,774 คน ไทยเสียชีวิต 5,395 คน สูญหาย 3,071 คน พม่าเสียชีวิตอย่างน้อย 61 คน มาเลเซียเสียชีวิต 68 คน ศรีลังกาเสียชีวิต 30,957 คน สูญหาย 5,367 คน อินเดียเสียชีวิต 16,389 คน สูญหาย 5,640 คน บังกลาเทศเสียชีวิต 2 คน โชมเลียเสียชีวิต 298 คน แทนซาเนียเสียชีวิต 10 คน เคนยาเสียชีวิต 1 คน และนอกจากนี้ยังมีการรายงานความเสียหายที่เกิดขึ้นในพื้นที่ 6 จังหวัดชายฝั่งอันดามันจากเหตุการณ์สึนามิ

การประเมินความเสียหายจากคลื่นยักษ์สึนามิในประเทศไทยมูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (2549 : 11-105) ได้เก็บรวบรวมข้อมูลความเสียหายจากเหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิที่เกิดขึ้นในประเทศไทยและสรุปไว้ดังนี้

จังหวัดระนอง มีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเลยาว 135 กิโลเมตร โดยส่วนใหญ่เกิดความเสียหายอย่างหนักในบางพื้นที่ เช่น หาดบางเบน หาดบ้านทะเลนอก และหาดประพาสกิ่งอำเภอสุขสำราญ ตามเกาะต่างๆ เช่น เกาะหาดทรายดำ เกาะเหลา เกาะสินไห เป็นต้น ซึ่งมีผู้เสียชีวิต บาดเจ็บ บ้านเรือนพังเสียหาย รวมทั้งอาคารของหน่วยงานราชการ ที่ทำการอุทยานแหลมสน เรือประมง และเครื่องมือประมงสูญหาย ชาวประมงพื้นบ้านได้รับผลกระทบในเรื่องอาชีพคือ เรือและเครื่องมือประมงเสียหาย จังหวัดระนองมีพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบครอบคลุม 47 หมู่บ้าน 10 ตำบล 3 อำเภอ/กิ่งอำเภอ

จังหวัดพังงา เป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบอย่างหนัก กระทบถึงมีบางชุมชนหายไป ทั้งชุมชน ในเขตอำเภอคุระบุรี มีตำบลที่อยู่ติดชายฝั่งทะเลอันดามัน 3 ตำบล คือ ตำบลแม่นางขาว ตำบลบางวัน และตำบลคุระ ในแต่ละตำบลมีหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบแตกต่างกัน เช่น ตำบลแม่นางขาว มี 8 หมู่บ้าน ที่ได้รับผลกระทบหนัก คือ บ้านทุ่งตะเอน บ้านบางวัน บ้านบางคิบบเป็นต้น ตำบลคุระบุรี มี 12 หมู่บ้าน มีผู้เสียชีวิตในหลายหมู่บ้านและบ้านเสียหาย เช่น บ้านทุ่งนางคำ บ้านเกาะหินลาด บ้านบางหว้า เป็นต้น และยังมีพื้นที่ที่มีความเสียหายอย่างหนักเป็นพื้นที่ที่มีสภาพเป็นเกาะคือ ตำบลเกาะพระทอง ซึ่งประกอบด้วย เกาะพระทอง เกาะระ หมู่เกาะสุรินทร์ มีทั้งหมดรวม 5 หมู่บ้าน โดยบ้านปากจอกได้รับความเสียหายมากที่สุด เนื่องจากชุมชนถูกทำลายไปหมดสิ้น บ้านทุ่งดาบ ได้รับความเสียหายอย่างหนักในบางส่วน เช่นเดียวกับบ้านท่าเป๊ะไย้อีก 2 ชุมชน คือ เกาะระและมอแกน หมู่เกาะสุรินทร์นั้นก็ประสบความเสียหาย

อย่างหนักเช่นกัน ชาวบ้านในบ้านปากจกและบ้านอื่นๆ ที่สูญเสียที่อยู่อาศัยต้องอพยพมาอยู่ที่ศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยที่วัดป่าसान และที่บ้านทุ่งละออง อำเภอคุระบุรี อีกแห่งหนึ่งที่ได้รับผลกระทบอย่างหนักเช่นกันคือ เกาะคอเขา อำเภอตะกั่วป่า ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับบ้านน้ำเค็ม ตำบลบางม่วง มีชุมชนบนเกาะรวม 3 หมู่บ้าน ได้รับผลกระทบทั้ง 3 หมู่บ้าน ชาวบ้านได้อพยพไปอยู่ที่ศูนย์ชั่วคราวซึ่งตั้งอยู่บนเกาะคอเขา เนื่องจากบ้านพังทลาย และเรือประมง รวมทั้งเครื่องมือในการทำมาหากินของชาวประมงพื้นบ้านนั้นเสียหายอย่างหนัก

ในเขตชายฝั่งทะเลด้านตะวันตกติดทะเลอันดามัน ชายฝั่งยาว 239.25 กิโลเมตร ได้รับความเสียหายอย่างมากโดยเฉพาะในเขตอำเภอตะกั่วป่า อำเภอคุระบุรี อำเภอท้ายเหมือง จากอำเภอที่ได้รับผลกระทบมีทั้งสิ้น 6 อำเภอ 19 ตำบล 69 หมู่บ้านมีคนตายจำนวนมากถึง 4,221 คน บาดเจ็บ 5,597 คน และสูญหาย จำนวน 1,770 คน พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด ได้แก่ หาดบางลึก หาดปากวิป แหลมปะการัง หาดคึกคัก หาดบางเนียง หาดนางทอง หาดเขาหลัก และหาดท้ายเหมือง เนื่องจากมีแนวชายฝั่งขนานกับแนวคลื่นที่ซัดเข้าสู่ชายฝั่ง ทั้งมีความหนาแน่นของประชากรที่อยู่อาศัยและเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ชายฝั่งเหล่านี้เป็นจำนวนมาก ทำให้ชุมชนชาวประมงได้รับผลกระทบในหลายหมู่บ้าน เช่น บ้านเขาหลัก ตำบลลำแก่น บ้านคึกคัก บ้านปากวิป บ้านบางเนียง ตำบลคึกคัก บ้านน้ำเค็ม บ้านบางม่วง บ้านบางลึกเหนือ บ้านบางหม้อ ตำบลบางม่วง เป็นต้น ผลกระทบที่หนักมากที่สุดคือ มีผู้เสียชีวิต บ้านเรือนพังเสียหาย เรือประมง และเครื่องมือประมงถูกทำลายเป็นจำนวนมาก

จังหวัดกระบี่ มีพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบเป็นวงกว้าง ทั้งบนเกาะและชายฝั่ง เรือประมงได้รับความเสียหาย บ้านพังเสียหายจำนวนมาก โดยเฉพาะบนเกาะพีพี พื้นที่ประสบภัยเฉพาะเกาะลันตาบ้านพังทั้งหมด จำนวน 83 หลัง บ้านพังบางส่วน จำนวน 139 หลัง รวมทั้งบ้านที่ต้องโยกย้ายเนื่องจากอยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัยจากคลื่นยักษ์อีก 30 หลัง ที่บ้านสังกาอู๋ พื้นที่ประสบภัย ได้แก่ อำเภอเมือง 6 ตำบล 19 หมู่บ้าน อำเภอเกาะลันตา 5 ตำบล 36 หมู่บ้าน อำเภอเหนือคลอง 5 ตำบล 12 หมู่บ้าน อำเภอคลองท่อม 4 ตำบล 10 หมู่บ้าน อำเภออ่าวลึก 3 ตำบล 10 หมู่บ้าน

จังหวัดภูเก็ต เป็นจังหวัดที่มีสภาพเป็นเกาะ โดยมีแนวชายฝั่งรอบเกาะยาวประมาณ 185 กิโลเมตร พื้นที่แบ่งเป็นชายฝั่งตะวันตกตั้งแต่บ้านท่าฉัตรไชยถึงแหลมพรหมเทพ ชายฝั่งตะวันออกตั้งแต่บ้านท่าฉัตรไชยถึงราไวย์ เป็นจังหวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากคลื่นยักษ์สึนามิครอบคลุม 3 อำเภอ 14 ตำบล 58 หมู่บ้าน มีผู้เสียชีวิต บาดเจ็บ และสูญหาย พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดคือ บริเวณ หาดกมลา และหาดป่าตอง รวมทั้งหาดกระรน หาดกะตะ และหาดบางเทา ซึ่งอยู่แถบชายฝั่งทะเลตะวันตกในส่วนของแนวชายฝั่ง

ตะวันออกมีบางส่วนที่ได้รับผลกระทบ เช่น ที่ตำบลรัชฎา ตำบลฉลอง ตำบลเกาะแก้ว ตำบลราไวย์ เขตอำเภอเมือง ตำบลปากคอก ตำบลไม้ขาว อำเภอถลาง เป็นต้น ความเสียหายที่เกิดขึ้นในชุมชนชาวประมงพื้นบ้านคือ บ้านเรือนเสียหาย เรือพัง และเครื่องมือประมงซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการทำมาหากินของชาวประมงพื้นบ้าน

จังหวัดตรัง พบว่ามีพื้นที่ประสบภัยรวม 35 หมู่บ้าน จากจำนวนหมู่บ้านที่ติดชายฝั่งทะเลทั้งหมด 57 หมู่บ้าน ในเขต 4 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ มีหมู่บ้านที่ได้รับความเสียหายเล็กน้อย จำนวน 11 หมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านในชุมชนมีกลไกการช่วยเหลือพึ่งพากันได้ด้วยตัวเอง รวมทั้งได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรอื่นๆ แล้ว มีหมู่บ้านที่ได้รับความเสียหายปานกลางและเสียหายมาก จำนวน 28 หมู่บ้าน ซึ่งหมู่บ้านในเขตพื้นที่เกาะมุกด์และเกาะลิบงเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด พบว่ามีผู้เสียชีวิต 6 ราย และบาดเจ็บ 33 ราย มีบ้านเรือนได้รับความเสียหาย 125 หลัง เรือประมงพร้อมเครื่องยนต์เรือเสียหาย 333 ลำ กระชังเลี้ยงปลาเสียหาย 739 ห้อง การเพาะเลี้ยงหอยแมลงภู่เสียหาย 6,828 ซ่อ เครื่องมือประมงประเภทอวนปู อวนปลา และอวนกุ้งเสียหาย 4,346 ผืน เครื่องมือประมงประเภท ไซปู ไซปลาเก่า และ ไซปลาหมึก เสียหาย 41,958 ลูก

จังหวัดสตูล มีชายฝั่งทะเลยาว 145 กิโลเมตร มีเกาะเล็ก-ใหญ่ ประมาณ 83 เกาะ มีหมู่บ้านประมงขนาดเล็ก รวม 75 หมู่บ้าน ในเขต 4 อำเภอ จากการสำรวจพบว่า คลื่นยักษ์ได้สร้างความเสียหายครอบคลุมพื้นที่ 37 หมู่บ้าน โดยมีผู้เสียชีวิต 6 ราย สูญหาย 1 ราย บาดเจ็บ 6 ราย และมีความเสียหายต่อทรัพย์สินดังนี้ บ้านเรือนเสียหาย 49 หลัง เรือประมงเสียหาย 463 ลำ เครื่องยนต์เรือเสียหาย 192 เครื่อง กระชังเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเสียหาย 581 ราย โป๊ะน้ำตื้น โป๊ะน้ำลึก เสียหาย 137 ราย เรือกสวนไร่นาเสียหาย 123 ราย

5.2 การให้ความช่วยเหลือพื้นที่ประสบภัยคลื่นยักษ์สึนามิ

เครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน (2548 : 2-6) ได้สรุปไว้ว่าหลังจากเกิดเหตุการณ์คลื่นยักษ์ขึ้น ได้มีความช่วยเหลือจากภาครัฐ เอกชน และองค์กรสาธารณะประโยชน์ได้เข้าไปในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจำนวนมาก ทั้งในการบรรเทาทุกข์เฉพาะหน้าและการวางแผนการฟื้นฟูในอนาคต อย่างไรก็ตาม ภาครัฐ เอกชน และหน่วยงานต่างๆ ยังไม่ได้พิจารณาแบบองค์รวม การประสานและการบูรณาการแผนแต่ละองค์กรมุ่งทำงานตามอำนาจหน้าที่และภารกิจขององค์กรเป็นตัวตั้ง ไม่มีกลไกการประสานการทำงานอย่างเป็นระบบ ทำให้เกิดความซ้ำซ้อน และเกิดปัญหาหลายประการคือ การช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ การจัดหาที่อยู่อาศัยและการตั้งถิ่นฐาน ความช่วยเหลือด้านการอาชีพ และการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การช่วยเหลือบรรเทาทุกข์

เครือข่ายความร่วมมือพื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน ได้ให้ความช่วยเหลือเรื่องศูนย์พักพิงชั่วคราว ขาดหน่วยงานประสานงานที่สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างรวดเร็ว การสำรวจความต้องการของประชาชนยังไม่มี ความชัดเจน ทำให้มีการสร้างบ้านพักชั่วคราวไม่สอดคล้องกับจำนวนคนที่เดือดร้อน นอกจากนี้ศูนย์พักที่สร้างเพิ่มเติมขึ้นไม่ได้มีการสอบถามความต้องการในการพักอาศัยของผู้เดือดร้อนแต่สร้างตามคำสั่ง จึงไม่สอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้าน เช่น กรณีการสร้างที่พักให้แก่ชาวบ้านหัวแหลมกลาง เกาะลันตา ซึ่งเป็นชาวไทยมุสลิม แทนที่จะใช้โรงเรียนร้างเป็นที่พักชั่วคราว แต่กลับมาสร้างที่พักขึ้นใหม่ในที่ของวัด ซึ่งชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปอยู่อาศัยได้ ทำให้เกิดการสิ้นเปลืองงบประมาณโดยใช่เหตุ เมื่อรัฐบาลมีนโยบายสร้างบ้านพักถาวรโดยเร่งด่วน ทำให้หน่วยงานของรัฐดำเนินการในลักษณะเร่งรีบ โดยไม่คำนึงถึงกระบวนการสร้างระบบชุมชนและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน รวมทั้งการคำนึงถึงมิติด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม ซึ่งจะส่งผลให้เกิดปัญหาใหม่ตามมา หรืออาจเกิดการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นเพื่อให้ชาวบ้านเข้าพักอาศัยในสถานที่ที่รัฐกำหนด โดยไม่ได้ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดและตัดสินใจ

การช่วยเหลือในเรื่องอาหารของผู้ประสบภัยเป็นไปอย่างโกลาหล ไม่ได้ให้กลุ่มผู้รับภัยพิบัติได้เข้ามามีส่วนช่วยเหลือทางราชการ หรือวางแผนในการช่วยเหลือกันเอง จึงเกิดปัญหาของการกระจายเรื่องอาหารไม่ทั่วถึง ความไม่เข้าใจในประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน เช่น กลุ่มผู้รับภัยเป็นมุสลิมแต่ได้รับการแจกจ่ายมาหมาหุ้บ หรืออาหารกระป๋องที่ไม่มีเครื่องหมายตราฮาลาล ทำให้การช่วยเหลือในบางพื้นที่แทนที่จะได้ใจชาวบ้าน กลับไปตอกย้ำถึงความไม่เข้าใจไม่เคารพในประเพณีของพี่น้องมุสลิม เรื่องละเอียดอ่อนเช่นนี้ควรได้รับการเอาใจใส่อย่างรอบคอบ เพราะในส่วนของผู้ประสบภัยที่จำเป็นต้องใช้ชีวิตอยู่ศูนย์อพยพ อาจจะต้องอยู่อีกนานจนกว่าจะมีการจัดการเรื่องที่อยู่อาศัยที่มั่นคงในอนาคต

เรื่องสุขอนามัย ในเรื่องของสาธารณสุขโรค เช่น น้ำดื่ม น้ำใช้ การจัดเก็บขยะ และการป้องกันโรคระบาดต่างๆ ที่ตามมา ต้องมีการวางแผนที่ดี ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ไม่อาจจะละเลยหรือมองข้ามไปได้

การจัดการที่อยู่อาศัยและการตั้งถิ่นฐาน

นโยบายและแผนงานของหน่วยงานของรัฐ เช่น การจัดระเบียบชุมชนและการจัดระเบียบการประมงชายฝั่งใหม่ โดยการย้ายชุมชนมาอยู่ห่างไกลทะเล เนื่องจากความยากลำบากในการจัดสรรพื้นที่ที่มีอยู่เดิมเพื่อสร้างชุมชนประมงขึ้นมาใหม่ การโยกย้ายออกไปจากที่เคยอยู่ดั้งเดิม

ส่งผลต่อวิถีการผลิตและการประกอบอาชีพไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมความเป็นอยู่และ ความต้องการที่แท้จริงของชุมชน เพราะชุมชนประมงต้องอาศัยพื้นที่ชายฝั่ง ริมน้ำลำคลองใน การตั้งบ้านเรือน เพราะต้องดูแลเรือ อุปกรณ์ประมงต่างๆ เรือต้องอยู่ในสายตา คือ วัฒนธรรม ดั้งเดิมของอาชีพการประมง เพราะฝนตกฟ้าร้องเรือ อุปกรณ์ประมง เครื่องยนต์ ต้องได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิด การจะแยกวิถีชุมชนประมงออกจากกันระหว่างชุมชนกับเครื่องมือประมง เป็นสิ่งที่จะนำซึ่งปัญหาตามมา

ความช่วยเหลือด้านการอาชีพ

ความเสียหายและความสูญเสียของเครื่องมือประมง ทำให้ชาวประมงไม่มีงานทำจึง มีความจำเป็นเร่งด่วนในการซ่อมแซม สร้าง และทำเครื่องมือประมงขึ้นใหม่ แต่ความช่วยเหลือ และการจ่ายค่าชดเชยของรัฐมีอุปสรรคด้านกฎหมายและกฎระเบียบต่างๆ เช่น ผู้ได้รับความช่วยเหลือต้องลงทะเบียนเครื่องมือประมง มีใบอนุญาต และหนังสือรับรองจากสมาคม การประมงและเอกสารอื่นๆ รวม 7 อย่าง ซึ่งการดำเนินการต้องใช้เวลาานานมาก ทำให้ การช่วยเหลือดำเนินไปค่อนข้างช้าที่จะช่วยให้ชาวประมงสามารถออกไปประกอบอาชีพได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาการขาดความชอบธรรมในการขอรับความช่วยเหลือของชุมชนที่อาศัยอยู่ใน ที่ดินของรัฐ ที่สาธารณะ ที่ราชพัสดุ ที่ดินเอกชน ที่มีปัญหาการออกเอกสารสิทธิทับซ้อน และ ชาวเลไม่ได้รับสิทธิในการเป็นพลเมือง เมื่อไม่เข้าเกณฑ์ในการขอรับความช่วยเหลือ จำเป็นต้อง นำเรื่องเข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาให้ความช่วยเหลือระดับจังหวัดเป็นกรณีๆ ซึ่งทำให้การฟื้นฟูอาชีพดำเนินด้วยความล่าช้าไม่ทันกับความต้องการเร่งด่วนของผู้ประสบภัย ซึ่งต้องกลับเข้าสู่สภาวะปกติโดยเร็วที่สุด เพื่อให้มีอาหาร รายได้ ที่ไม่ใช่รอการบริจาค ความล่าช้าในการช่วยเหลืองานอาชีพเป็นปัจจัยที่อาจนำไปสู่การสร้างปัญหาใหม่ เช่น การกู้หนี้ยืมสินและการอพยพย้ายถิ่นฐาน เป็นต้น

การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การฟื้นฟูสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมามีการดำเนินงานแบบ แยกส่วน เป็นทรัพยากรแต่ละเรื่องและยังมิได้มีการพิจารณาอย่างเป็นองค์รวม นอกจากนี้ การศึกษาทางวิชาการและการวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องธรณีวิทยาและเขตเสี่ยงภัย การฟื้นฟูระบบ นิเวศชายฝั่งที่ได้มีการศึกษาโดยสถาบันวิชาการยังไม่มี ความชัดเจนว่า ผลการศึกษาต่างๆ ที่ได้ จัดทำขึ้นก่อนนำไปใช้เพื่อวางแผนนโยบาย การวางแผนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม จะมีกระบวนการที่จะให้ชุมชนรับทราบและมีส่วนร่วมที่จะเสนอองค์ความรู้ของ

ท้องถิ่น เพื่อประกอบการพิจารณาในการจัดทำกรอบทางนโยบายและมีแผนปฏิบัติการ เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งไม่มีความชัดเจนเรื่องการส่งเสริมการใช้เครื่องมือประมงที่เกื้อกูลต่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติว่าดำเนินการอย่างไร

5.3 การช่วยเหลือด้านอาชีพของผู้ประสบภัยในจังหวัดตรัง

การช่วยเหลือบรรเทาทุกข์เฉพาะหน้าให้แก่ผู้ประสบภัยโดยการแจกจ่ายอาหาร และสิ่งจำเป็นในการครองชีพ การศึกษาบุตร การดูแลผู้สูงอายุ เด็กและผู้กำพร้า การซ่อมสร้างเรือประมง และจัดหาเครื่องมือประมงที่เสียหาย โดยช่วยเหลือเป็นเงินให้เปล่าและให้กู้ยืมเป็นกองทุนหมุนเวียน รวมถึงการซ่อมสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยชั่วคราวและถาวร พร้อมผังชุมชนและระบบการอพยพหนีภัยในชุมชนที่ประสบภัย ที่ได้ดำเนินการขึ้นในจังหวัดตรังและจังหวัดอื่นๆ มีความแตกต่างกันไปตามสภาพของความเสียหายในพื้นที่ มุลินธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (2548 : 79-83) ได้สรุปการประเมินผลเกี่ยวกับการฟื้นฟูด้านอาชีพของผู้ประสบภัยจังหวัดตรัง ของเครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน ซึ่งเป็นหน่วยงานองค์กรพัฒนาเอกชนไว้ว่า หลักการพื้นฐานที่สำคัญในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยจังหวัดตรัง คือ การให้ความช่วยเหลือผ่านองค์กรชุมชน โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งชุมชนที่ประสบภัยทั้งหมดของจังหวัดตรังเป็นพื้นที่ทำงานของชมรมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรังอยู่แล้ว กิจกรรมแรกในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยของเครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน ได้แก่

1. กิจกรรมเพื่อการบรรเทาทุกข์เฉพาะหน้า ซึ่งเป็นการช่วยเหลือแบบสงเคราะห์ให้เปล่า โดยการแจกจ่ายข้าวสาร และนมผงสำหรับเด็กทารก ให้กับผู้ประสบภัยบนเกาะมุกด์ และเกาะลิบง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับความเสียหายมากที่สุด การให้เงินช่วยเหลือในการซ่อมสร้างบ้าน ซ่อมสร้างเรือ และค่าใช้จ่ายในการยังชีพสำหรับผู้ประสบภัยที่ประสบความเดือดร้อนและทุกข์ยากมาก โดยพิจารณาความเหมาะสมเป็นรายกรณี

2. กิจกรรมเพื่อฟื้นฟูความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพ เป็นกิจกรรมเพื่อการฟื้นฟูให้ผู้ประสบภัยมีความเป็นอยู่กลับสู่สภาพเดิมและประกอบอาชีพได้นั้น เป็นการช่วยเหลือในลักษณะให้กู้ยืมเพื่อซ่อมสร้างบ้าน เรือ ซื่อเครื่องยนต์ และเครื่องมือประมง และเพื่อสร้างกองทุนหมุนเวียนของชุมชนในระยะยาว นอกจากนี้ยังได้ดำเนินการสนับสนุนในการสร้างอู่ซ่อมสร้างเรือ และจัดหาเครื่องมือช่าง เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกในการซ่อมสร้างเรือที่เสียหายและเพื่อการซ่อม สร้างเรือประมงของชุมชนในระยะยาวต่อไป ซึ่งเป็นการช่วยเหลือพัฒนาชุมชนที่ประสบภัยในช่วงระยะเวลาสามปีต่อไป มีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง ได้แก่ การพัฒนากองทุนหมุนเวียน เพื่อการฟื้นฟูอาชีพในรูปแบบธุรกิจชุมชนและสร้างสวัสดิการชุมชน การส่งเสริมกิจกรรมในการฟื้นฟูและการ

จัดการทรัพยากรชายฝั่ง และการแก้ไขปัญหาอื่นๆ ของชุมชน ตัวอย่างเช่น กรรมสิทธิ์ที่ดิน แหล่งน้ำอุปโภคบริโภค และระบบเตือนภัย เป็นต้น ซึ่งกลไกของกลุ่มออมทรัพย์ประมงพื้นบ้านในแต่ละหมู่บ้านในปัจจุบันยังมีประสิทธิภาพในระบบการบริหารจัดการที่แตกต่างกันไป มีหลายกลุ่มที่มีการรวมศูนย์ในการตัดสินใจ และขาดกลไกในการตรวจสอบภายใน มีหลายกลุ่มที่การจัดทำบัญชีไม่ถูกต้องและยังไม่ได้มาตรฐาน ดังนั้น จึงควรจزمุ่งเน้นเพื่อพัฒนาความเข้มแข็งของเจ้าของกลุ่มออมทรัพย์

5.4 ข้อเสนอแนะเพื่อการฟื้นฟูชุมชนและทรัพยากรชายฝั่งทะเล

เนื่องจากผลกระทบจากเหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิตับซ้อนลงบนปัญหาพื้นฐานที่ชุมชนชาวประมงพื้นบ้านประสบกันมาแล้วอย่างยาวนานด้วย การฟื้นฟูชุมชนชาวประมงพื้นบ้านและทรัพยากรชายฝั่งและทะเลจึงควรยึดหลักการการทำวิกฤตให้เป็นโอกาส โดยการพลิกฟื้นชุมชนและทรัพยากรอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ด้วยการแก้ไขปัญหาและฟื้นฟูชุมชนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการโดยให้องค์กรชุมชนจะเป็นองค์กรหลักในการดำเนินงานฟื้นฟูชุมชน ซึ่งจะมีความแตกต่างกันตามสภาพและวิถีของแต่ละชุมชน ซึ่งต้องการเวลาและกระบวนการในการวางแผนปฏิบัติการในการเก็บรายละเอียด แนวทางเบื้องต้นประกอบด้วย การจัดระบบทุนกลางของชุมชนเพื่อหนุนการพัฒนาอาชีพ การจัดพัฒนาอาชีพ การสำรวจและดำเนินการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การปลูกเสริมป่าชายเลน การจัดระบบดูแลห้วยทะเล การจัดทำปะการังเทียมพื้นบ้าน การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ การฟื้นฟูดอนหอย เป็นต้น

เพื่อให้ชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมข้างต้น จะมีการจัดกระบวนการศึกษาและวางแผนการทำงานให้สอดคล้องกับระบบนิเวศและมีระบบอย่างมีส่วนร่วม จากชุมชนและกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยอาศัยองค์ความรู้ทั้งที่เป็นองค์ความรู้พื้นบ้านและองค์ความรู้ที่เป็นวิทยาศาสตร์ รวมทั้งนำบทเรียนจากเพื่อนบ้านที่เคยประสบภัยพิบัติดังกล่าวก่อนนี้ พร้อมการเสริมทักษะเฉพาะด้าน และการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อเพิ่มอำนาจการวิเคราะห์ให้กับองค์กรชุมชน การดำเนินการที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อการบรรเทาทุกข์ รวมทั้งการดำเนินการเพื่อให้ผู้ประมงพื้นบ้านและชุมชนสามารถฟื้นชีวิตและชุมชนได้ ควรคำนึงถึงการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1. การดำเนินการช่วยเหลือครอบครัวผู้ประสบภัย

รัฐต้องประกาศมาตรการต่างๆ ที่จะเข้าไปดำเนินการให้ชัดเจน เป็นมาตรฐานเดียวกันและต้องสื่อสารให้ผู้ประสบภัยได้รับรู้ถึงมาตรการต่างๆ ที่จัดขึ้นอย่างทั่วถึง โดยมีให้แต่

ละพื้นที่ไปสร้างมาตรการช่วยเหลือที่แตกต่างกันในแต่ละแห่ง เพื่อให้ผู้ประสบภัยมีหลักประกัน
มั่นใจและได้รับความเป็นธรรมจากการช่วยเหลือ

2. การดำเนินการด้านการบรรเทาทุกข์

2.1 การให้ความช่วยเหลือด้านอาหาร ภาครัฐควรประกาศรับผิดชอบเรื่องอาหารแก่
ผู้ประสบภัย ในระยะเวลาที่แน่นอนเช่นในระยะ 3-4 เดือน เพื่อสร้างหลักประกันให้กับผู้ได้รับ
ภัยพิบัติว่าไม่ต้องคอยกังวลในเรื่องอาหาร ในช่วงเวลาของการฟื้นฟูและไม่ต้องคอยพะวง
กับการรอรับของแจกของตัวเองจะไม่ได้รับ หรือได้รับมาจะไม่เพียงพอกับคนในครอบครัว
การประกาศช่วยเหลือเรื่องอาหารในช่วงเวลาที่แน่นอน และจัดระบบการแจกจ่ายที่ทั่วถึงจะทำให้
ผู้ประสบภัยได้ทุ่มเทเวลาอย่างเต็มที่กับการฟื้นฟูชุมชน สร้างเรือน สร้างเรือ ซ่อมแซมอุปกรณ์ทำ
การประมง ฯลฯ โดยไม่ต้องกังวลกับปัจจัยหลักคืออาหารในช่วงระยะดังกล่าว

2.2 การให้ความช่วยเหลือด้านเครื่องมือประกอบอาชีพ เร่งสนับสนุนการซ่อม
เรือและเครื่องยนต์เรือ จัดหาเครื่องมือการประมง และจัดสร้างเรือใหม่ในรายที่ประสบ
ความสูญเสียเรือทั้งลำ รวมทั้งการเร่งจ่ายค่าชดเชย และควรมีการจัดทำระบบข้อมูลพื้นฐานเพื่อให้
ทราบความเสียหายและสูญเสีย และความช่วยเหลือที่ได้รับ เพื่อใช้เป็นฐานในการทำงานร่วมกับ
ชุมชนในการวางแผนการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และเป็นประโยชน์ในการติดตามความก้าวหน้า
ของความช่วยเหลือที่ได้รับรวมทั้งการสื่อสารกับสาธารณะให้เกิดความเข้าใจและรับรู้เรื่องราว
ความเป็นจริงที่เกิดขึ้น

2.3 การให้ความช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย นอกจากการให้ความสำคัญต่อถิ่นฐาน
ดั้งเดิมของชุมชน โดยการตรวจสอบความถูกต้องชอบธรรมของเอกสารสิทธิในการครอบครองให้
โปร่งใส ชอบธรรม หากพบความไม่ชอบธรรมของการออกเอกสารสิทธิในพื้นที่ควรจัดการยกเลิก
เอกสารสิทธินั้นๆ แล้วนำมาจัดสรรให้กับชุมชนได้ตั้งหลักแหล่งที่มั่นคงถาวรต่อไป ในกรณีที่
ชุมชนนั้นๆ ยืนยันที่จะอยู่ในแหล่งที่เดิมเพราะสอดคล้องกับการประกอบอาชีพ ในบางพื้นที่ๆ
เป็นเอกสารสิทธิที่ถูกต้องของเอกชน ภาครัฐเข้ามาไกล่เกลี่ยหรือจัดสรรโดยการซื้อหรือให้เช่า ให้
ชุมชนได้มีโอกาสได้อยู่ในที่เดิมเป็นอันดับแรก โดยการให้สิทธิเช่าหรือเช่าซื้อในระยะยาว การมี
ที่อยู่อาศัยที่แน่นอนนอกจากจะสร้างความมั่นใจให้กับชุมชนแล้ว ยังสามารถนำไปสู่ความรู้สึก
หวงแหนที่จะนำไปสู่การวางแผนพัฒนา วางแผนการจัดระบบชุมชนในระยะยาวได้อย่างมี
ประสิทธิภาพอีกด้วย ความคิดที่จะย้ายชุมชนประมงออกไปจากที่ตั้งของชุมชนดั้งเดิมนั้นควร
หลีกเลี่ยง ในทางตรงกันข้ามรัฐควรใช้โอกาสจากเหตุการณ์ในครั้งนี้ในการตรวจสอบเอกสารสิทธิ
ที่ถูกต้องและตรงไปตรงมา เพราะที่ผ่านมามีเอกสารสิทธิในพื้นที่ชายฝั่งจำนวนมากตกไปอยู่ในมือ

ของคนนอกทั้งๆ ที่เป็นที่ตั้งดั้งเดิมของชุมชน โดยที่ผู้คนในชุมชนเองไม่รู้ว่าจะอยู่ แผ่นดินที่ตัวเอง อยู่อาศัยตั้งแต่รุ่นคุณปู่คุณย่า หรือหลายๆ ชั่วอายุคน กลับเป็นที่ๆ มีเอกสารสิทธิที่คนนอกชุมชน เข้ามามีสิทธิเหนือที่ดินดังกล่าวได้อย่างไร

2.4 การให้ความช่วยเหลือด้านสาธารณูปโภคอื่นๆ สาธารณูปโภคในชุมชน ประมงชายฝั่ง เป็นทั้งปัญหาทางสังคมและสาธารณสุขในเวลาเดียวกัน มีลักษณะแออัด ขาด การพัฒนาหรือการวางระบบ เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น โอกาสนี้ควรเข้าไปช่วยเหลือ จัดระบบสาธารณูปโภคให้กับชุมชนอย่างเร่งด่วน ก่อนที่การสร้างบ้านเรือนจะเริ่มขึ้น โดย ปราศจากการจัดระบบหรือวางแผน ความช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ ควรดึงเอาผู้ได้รับความเดือดร้อน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิด ปรัชญาหรือวางแผนตลอดจนปฏิบัติการ เพราะในข้อเท็จจริง ผู้ประสบภัยจำนวนมากมีความพร้อมที่จะช่วยเหลือกันและช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือ ครอบครั้ว การรับฟังข้อเสนอการแก้ไขปัญหามาจากตัวหรือกลุ่มผู้ได้รับความเดือดร้อนโดยตรง จะทำให้หน่วยงานราชการลดค่าใช้จ่ายลงได้จำนวนมาก เช่น การสร้างบ้านที่อยู่อาศัยในกรณี ที่ ครอบครัวนั้นๆ อยู่ในเงื่อนไขที่จะร่วมมือกันหรือระหว่างกัน ทางราชการกำหนดงบประมาณ ในการหนุนช่วยแต่การออกแบบใช้สอย ผู้อยู่ควรได้จัดการออกแบบและสร้างกันเอง ราชการควร จัดการในส่วนที่เป็นสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ถนน ระบบน้ำประปา ไฟฟ้า เป็นต้น

2.5 การส่งเสริมด้านวิชาการ การส่งเสริมการทำวิจัยและการทำงานวิชาการเรื่อง ธรณีวิทยาที่มีข้อมูลเรื่อง น้ำลึก เขตเสี่ยงภัย ระบบการเตือนภัยและการใช้ข้อมูลดังกล่าวให้ทุกฝ่าย นำมาใช้ มาร่วมกันพิจารณาในการประกาศเขตควบคุม รวมทั้งจัดทำแผนการจัดการอย่าง บูรณาการ

3. การฟื้นฟูสภาพจิตใจ

การจัดกิจกรรมฟื้นฟูจิตใจมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อให้ผู้ประสบภัยได้คลาย ความวิตกกังวลและรู้สึกว่ามีเพื่อน มีความเชื่อมั่นในการประคับประคองตนเองและครอบครั้วสู่ สภาวะปกติได้เร็วขึ้น โดยเฉพาะการที่ทำให้ผู้ประสบภัยรู้สึกมั่นคงทางจิตใจและสามารถช่วย ตนเองได้

4. การฟื้นฟูชุมชนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4.1 ควรพิจารณาการวางแนวทางการประคับประคองให้ชุมชนชาวประมง สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีสิทธิและศักดิ์ศรี โดยใช้แนวทางการจัดระบบของชุมชนให้ถูก ลักษณะมีระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่ครบครัน โดยไม่ละเลยการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้คน

ในชุมชนอย่างจริงจังและเป็นกระบวนการประกันราคาสัตว์น้ำที่ชาวประมงพื้นบ้านจับได้ในระยะเวลา 3 เดือน (มกราคม – มีนาคม) จัดน้ำมันราคาถูกให้เป็นกรณีพิเศษโดยไม่ผ่านระบบโควตาเดิม และยกเว้นข้อบังคับระเบียบที่ไม่เปิดโอกาสให้แก่ชาวประมงขนาดเล็ก พิจารณาภาวะเสียโอกาสไม่ได้ประกอบอาชีพของชาวประมง ซึ่งต้องเลี้ยงครอบครัวให้มีรายได้ทดแทนระยะหนึ่ง และพิจารณาการชดเชยช่วยเหลือในกรณีเสียโอกาส เหมือนกรณีการจ่ายชดเชยให้แก่ผู้เลี้ยงไก่ที่ได้รับผลกระทบจากไข้หวัดนก

4.2 ในการสร้างที่อยู่อาศัยถาวรและวางระบบชุมชนใหม่ ควรจัดการให้เกิดความชัดเจนในข้อมูลด้านที่ดินและความต้องการของชุมชน โดยให้ชุมชนทำงานเป็นหลักร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล กำนันผู้ใหญ่บ้าน ในการเลือกพื้นที่ที่จะอยู่อาศัย การออกแบบผังและแปลนบ้าน การจัดระบบชุมชน เป็นต้น เพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน

4.3 ควรมีการปรับเปลี่ยนกฎหมายและระเบียบให้สอดคล้องกับความเร่งด่วนของปัญหาและการแก้ปัญหาที่มีอยู่เดิม โดยการแก้ไข ปรับปรุง กฎหมาย และระเบียบที่มีอยู่เดิมให้สามารถรองรับสิทธิเบื้องต้นของชุมชนประมงพื้นบ้านใน 2 ลักษณะ คือ

1. สิทธิของสังคมชุมชนสำหรับชุมชนที่ตั้งหลักแหล่งชัดเจนบนพื้นที่สาธารณะ รวมไปถึงที่ชายหาดและที่ชายฝั่งในหมู่บ้าน เพื่อแก้ปัญหาเอกสารสิทธิทับซ้อนและการถูกมองว่าเป็นผู้บุกรุกโดยมีหลักการ ทำให้ชาวบ้านอาศัยอยู่ในที่ดินเดิมหรือที่ที่ชาวบ้านพอใจได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

2. สิทธิให้แก่บุคคลในฐานะเป็นพลเมือง นอกจากนี้ในการออกกฎระเบียบหรือข้อบังคับใช้กฎหมายและแผนที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบชุมชนและพื้นที่ชายฝั่ง ต้องให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมโดยชุมชนมีส่วนร่วม การไม่สนับสนุนให้นำเครื่องมือทำลายทรัพยากรทางทะเลทุกชนิด โดยเฉพาะการทำประมงที่จับปลาหน้าที่ดิน ได้แก่ อวนรุน อวนลาก และเครื่องมือทำการประมง ที่ทำลายพันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนอย่างเรือปั่นไฟโดยสิ้นเชิง วางมาตรการในการบังคับใช้กฎหมายประมงอย่างเข้มงวด

4.4 การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การวางแผนการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควรคำนึงถึงระบบนิเวศและการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ทั้งนี้ควรยุติการใช้เครื่องมือประมงที่ทำลายล้าง เช่น อวนรุน อวนลาก และส่งเสริมการใช้เครื่องมือประมงที่ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากร

ธรรมชาติ เช่น การสร้างปะการังเทียม การฟื้นฟูป่าชายเลน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น

5. การจัดระบบการประสานงานเพื่อฟื้นฟูชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ

การประสานความร่วมมือและการจัดระบบความช่วยเหลือ ควรมีการตั้งกองทุนฟื้นฟูขึ้น โดยนำเงินช่วยเหลือที่ได้รับจากแหล่งต่างๆ มาไว้ในแหล่งเดียว และจัดตั้งคณะกรรมการกองทุนประกอบด้วยภาคส่วนต่างๆ รวมทั้งองค์กรชุมชน เพื่อให้การช่วยเหลือเป็นไปแบบบูรณาการ และควรมีการทำงานร่วมกับชุมชน เพื่อให้ชุมชนร่วมคิดร่วมจัดทำแผนของชุมชน เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนในการฟื้นฟูชีวิตชุมชนและพัฒนาชีวิตและสิ่งแวดล้อม และนำเสนอขอรับการสนับสนุนจากคณะกรรมการกองทุนที่จัดตั้งขึ้น เพื่อให้มั่นใจว่าจะมีการนำไปปฏิบัติ และสามารถฟื้นฟูชุมชน อาชีพและทรัพยากรธรรมชาติในระยะยาวได้อย่างแท้จริง

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า การฟื้นฟูชุมชนผู้ประสบภัยคลื่นยักษ์สึนามิ ได้เร่งดำเนินการช่วยเหลือใน 4 เรื่อง คือ การช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ การจัดหาที่อยู่อาศัยและการตั้งถิ่นฐาน การช่วยเหลือด้านอาชีพ และเรื่องการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และยังมีข้อเสนอแนะเพื่อการฟื้นฟูชุมชนในพื้นที่ประสบภัย ว่ายังเพิ่มเติมในเรื่องของการศึกษาด้านวิชาการเกี่ยวกับเรื่องธรณีวิทยา เขตเสี่ยงภัย ระบบการเตือนภัย จัดกิจกรรมการฟื้นฟูจิตใจเพื่อผู้ประสบภัยได้มีขวัญและกำลังใจในการใช้ชีวิตและช่วยเหลือตัวเอง กิจกรรมการฟื้นฟูด้านอาชีพของชุมชนผู้ประสบภัยในพื้นที่ประสบภัยในระยะแรกมุ่งเน้นในเรื่อง การซ่อมสร้างบ้าน ซ่อมสร้างเรือและเครื่องมือประมง เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพที่เป็นอาชีพหลัก ในบางชุมชนที่มีต้นทุนเดิม เช่น มีกลุ่มออมทรัพย์แล้วก็สามารถนำมาบริหารให้สมาชิกได้นำไปประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตัวเองและครอบครัว นอกจากนี้การส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อทำอาชีพเสริมที่เพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนผู้ประสบภัย

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาดำรงอยู่ของกลุ่มอาชีพในชุมชนผู้ประสบภัยคลื่นยักษ์สึนามิ : กรณีศึกษา กลุ่มเครื่องแกงตำมือบ้านเกาะมุกด์ ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มในชุมชนทั่วไป ซึ่งงานวิจัยสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

1. การดำรงอยู่ของกลุ่ม
2. การดำเนินงานของกลุ่ม

3. ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ
4. การฟื้นฟูชุมชนประสภักย์คลื่นยักษ์สึนามิ

1. การดำรงอยู่ของกลุ่ม มีผลการวิจัยดังต่อไปนี้

ปรีชา เกิดโชคชัย (2537 : 106-107) ได้ศึกษาการคงอยู่ของกลุ่มอาชีพนอกรการเกษตร : กรณีศึกษากลุ่มหัตถกรรมผักตบชวาบ้านห้วยเทียนเหนือ ต.บ้านด้า อ.เมือง จ.พะเยา มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยการคงอยู่ของกลุ่มอาชีพนอกรการเกษตรบ้านห้วยเทียนเหนือ 2) สภาพก่อนการเข้าร่วมกลุ่ม 3) สภาพการผลิตงานหัตถกรรมผักตบชวาของสมาชิก 4) สภาพเศรษฐกิจ สังคมของกลุ่มสมาชิก โดยการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่ม จำนวน 27 คน พบว่า การดำรงอยู่ของกลุ่มเกิดจากการสนับสนุนด้านการตลาดจากหน่วยงานภายนอกหมู่บ้าน การสนับสนุน การฝึกทักษะทางด้านอาชีพ กลุ่มมีความสามัคคีกัน และความสามารถของผู้นำกลุ่ม นอกจากนี้ ยังพบว่า การดำรงอยู่ของกลุ่มมีปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมของสมาชิกกลุ่มมีมาก สมาชิกกลุ่มมีแรงงานในครอบครัวคอยช่วยเหลือในการเตรียมวัตถุดิบ เวลาของการผลิตสมาชิกกลุ่มมีเวลาในการผลิตตลอดทั้งปี สมาชิกกลุ่มสามารถจัดหาวัตถุดิบได้เองโดยไม่ต้องซื้อ

บงกช หงษ์คำมี (2537 : 82-86) ได้ศึกษาองค์ประกอบในการดำรงอยู่ของกลุ่มธุรกิจขนาดย่อมในชุมชน : ศึกษากรณีกลุ่มทอผ้าสีธรรมชาติหมู่บ้านหนองขาม ตำบลชุมแสง อำเภอกู่เวียง จังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบในการดำรงอยู่ของกลุ่มธุรกิจขนาดย่อมในชุมชน การศึกษาใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก พบว่า มีองค์ประกอบในการดำรงอยู่ของกลุ่มธุรกิจขนาดย่อมมี 6 องค์ประกอบ คือ 1) องค์ประกอบด้านพัฒนาการกลุ่ม ได้แก่ มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชน มีทักษะการทอผ้าสามารถปรับผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของการตลาด การทำงานของกลุ่มเป็นอิสระไม่ขึ้นอยู่กับองค์กรใดองค์กรหนึ่ง 2) องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการกลุ่ม ได้แก่ มีการจัดโครงสร้างของกลุ่ม ผู้นำมีความเป็นประชาธิปไตย ยอมรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก สมาชิกมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามระเบียบของกลุ่มได้ 3) องค์ประกอบในด้านสภาพแวดล้อมในการดำรงอยู่ของกลุ่ม เพราะกลุ่มมีความสัมพันธ์และสามารถประสานทรัพยากรจากสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกชุมชน และขณะเดียวกันสภาพแวดล้อมภายนอกก็ต้องการผลประโยชน์ตอบแทนจากกลุ่ม 4) องค์ประกอบในด้านสวัสดิการภายในกลุ่ม กลุ่มดำรงอยู่ได้เพราะมีการจัดสวัสดิการภายในกลุ่มให้กับสมาชิกเพื่อสนองความต้องการในด้านต่างๆ เช่น ด้านการช่วยเหลือให้คำปรึกษาทางความคิด ด้านการมีงานทำ การมีรายได้ การส่งเสริมความมั่นคงของครอบครัวและชุมชน 5) องค์ประกอบในการบริหารจัดการการตลาดและทุน กลุ่มมีการวางแผนเกี่ยวกับ

ผลิตภัณฑ์ ชนิด รูปแบบ ขนาด สี สัน ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด กลุ่มมีความสามารถในการประชาสัมพันธ์ด้านการตลาด กลุ่มสามารถระดมทุนทั้งจากภายในชุมชนและสามารถประสานทุนจากแหล่งทุนทั้งภาครัฐและเอกชน 6) องค์ประกอบในด้านการบริหารจัดการด้านการผลิต มีการจัดการการผลิตในระดับครัวเรือน การจัดสรรแรงงานบทบาทภาระหน้าที่ของสมาชิก สมาชิกในครัวเรือนจะมีส่วนร่วมในการผลิต ส่วนต้นทุนการผลิตจะใช้ทุนส่วนตัว

จรัญ พุเต็มวงศ์ (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษากระบวนการทางการศึกษาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการทางการศึกษาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของกลุ่ม และเพื่อศึกษาบทบาทของการศึกษาที่มีผลต่อการคงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการศึกษาพบว่า การคงอยู่ของกลุ่มมี 2 ลักษณะ คือ 1) การศึกษาที่เกิดจากการเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่เกิดขึ้นภายในสมาชิกกลุ่ม ในการพบปะพูดคุยกันเองในชุมชนตามกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน จากการศึกษาพบปะพูดคุยกับสมาชิกองค์กรภายนอกมาศึกษาดูงานและจากการไปศึกษาดูงานหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จ 2) กระบวนการศึกษาอย่างเป็นทางการในรูปแบบการฝึกอบรม การสัมมนาในระยะสั้นๆ ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาสำหรับผู้นำกลุ่ม เพื่อให้สามารถนำไปเผยแพร่แก่สมาชิกกลุ่มต่อไป นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่ทำให้กลุ่มคงอยู่ ได้แก่ การปรับตัวของกลุ่มในการกำหนดเป้าหมาย การมีความสัมพันธ์อันดีภายในกลุ่ม การสร้างบรรยากาศภายในกลุ่มประสิทธิผลของกลุ่มและกิจกรรมของกลุ่ม บทบาทของการศึกษาที่มีผลต่อการคงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์คือ การศึกษาด้วยตนเองของสมาชิกกลุ่ม แก้ปัญหาของตนเองและของกลุ่มได้

วัฒนา กุ้เล็ก (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิถีและการดำรงอยู่ของชุมชนชาวเรือนแพในลำน้ำน่าน อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของชุมชนชาวเรือนแพ ในลำน้ำน่าน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 15 ราย จากการศึกษาพบว่า การดำรงอยู่ของชุมชนเกิดจาก 1) โครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน ที่มาจากการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ซึ่งเป็นแหล่งงานหล่อเลี้ยงชุมชน ที่ได้จัดระบบทางสังคม ได้แก่ แบบแผนการจอดเรือนแพ สิทธิการครอบครองพื้นที่ริมตลิ่งความร่วมมือแลกเปลี่ยนแรงงาน 2) การสร้างแบบแผนความสัมพันธ์ การให้ความร่วมมือช่วยเหลือ ตอบแทนซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกของชุมชน ก่อให้เกิดกลุ่มทางสังคม ได้แก่ กลุ่มครอบครัวและเครือญาติ กลุ่มเพื่อนบ้าน กลุ่มแลกเปลี่ยนแรงงาน กลุ่มหาปลา กลุ่มค้าขายปลาแห้ง และกลุ่มฝึกฝายทางการเมืองการปกครอง สร้างระบบอุปถัมภ์ขึ้นภายในชุมชนสัมพันธ์ภาพระหว่างกลุ่มทางสังคมที่มีต่อกัน ก่อให้เกิดโครงสร้างทางสังคมที่มีความเคลื่อนไหวต่อเนื่องอย่างเป็นพลวัต

สุเวทย์ อวยจินดา (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของเทคโนโลยีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนเกาะเกร็ด นนทบุรี : กรณีศึกษาชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัญหาที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของเทคโนโลยี การผลิตเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เป็นการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของโรงงานผลิตเครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ วัตถุดิบ ช่างปั้นผลิตภัณฑ์ เงินที่ใช้ในการลงทุน การตลาด เมื่อผู้ประกอบการผลิตทราบข้อกั้นพบในการวิจัย ได้มีแนวทางแก้ไข เพื่อให้การผลิตเครื่องปั้นดินเผาสามารถดำรงอยู่ได้ โดยต้องพัฒนาจัดหาเทคโนโลยีที่เหมาะสมต่อสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนไป เช่น การลดขนาดเครื่องปั้นดินเผาให้มีขนาดเล็กลง เพื่อประหยัดต้นทุนการผลิตด้านวัตถุดิบในการปั้นและในการเผา

2. การดำเนินงานของกลุ่ม มีผลการวิจัยดังต่อไปนี้

อดิศักดิ์ จันทไทย (2540 : 65-66) ได้ศึกษากลยุทธ์การพัฒนาอาชีพสตรี : กรณีศึกษาการทอผ้าไหมแพรวาของสตรีบ้านโนน ตำบลโนน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในการประกอบอาชีพการทอผ้าไหมแพรวาของสตรีหมู่บ้านโนน เพื่อทดสอบวิธีแก้ปัญหาและหาวิธีการพัฒนาอาชีพทอผ้าไหมแพรวาของสตรีกลุ่มตัวอย่างให้มีรายได้เพิ่มขึ้น โดยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 42 คน เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งก่อนและหลังกิจกรรมแทรกแซง ซึ่งได้แก่ การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การจัดตั้งกลุ่มและพัฒนากลุ่มอาชีพ การจัดตั้งกองทุนเงินหมุนเวียน การจัดกิจกรรมส่งเสริมการตลาด และการประชาสัมพันธ์ ผลการศึกษาพบว่า ก่อนกิจกรรมแทรกแซง กลุ่มมีปัญหาด้านการตลาดมากที่สุด รองลงมาเป็นปัญหาด้านการผลิต ปัญหาด้านเงินทุน ด้านทักษะความรู้ และปัญหาด้านการจัดการ ตามลำดับ แต่หลังกิจกรรมแทรกแซงปัญหาต่างๆ ลดลง กลุ่มสตรีมีความรู้ด้านต่างๆ เพิ่มขึ้น เช่น กระบวนการผลิต มีตลาดขาย สิ้นค้าการแปรรูป การจัดการด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ การบันทึกและการทำงานบัญชี และได้มีการจัดตั้งกลุ่มพัฒนาอาชีพสตรี จัดตั้งกองทุนหมุนเวียน ความแตกต่างระหว่างก่อนและหลังกิจกรรมแทรกแซงที่เกิดขึ้นคือ กลุ่มสตรีตัวอย่างมีรายได้เสริมเพิ่มขึ้นจากเดิม

ชฎาพร ชุมพรัตน์ (2544 : 113) ได้ศึกษาบทบาทการดำเนินกิจกรรมเชิงธุรกิจกลุ่มของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทการดำเนินกิจกรรมเชิงธุรกิจกลุ่มของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทการดำเนินกิจกรรมเชิงธุรกิจกลุ่มของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้

การสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการวิจัย จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลลบต่อการดำเนินกิจกรรมเชิงธุรกิจของกลุ่มของสมาชิกได้แก่ 1) ระยะเวลาที่มีประสบการณ์การผลิตสินค้าชนิดเดียวกันกับกลุ่ม 2) อายุ 3) การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกในการดำเนินกิจกรรมเชิงธุรกิจกลุ่ม 4) การรับรู้การแสดงบทบาทผู้นำในการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมเชิงธุรกิจกลุ่ม 5) ระยะเวลาการเข้าร่วมการผลิตสินค้าเชิงธุรกิจกลุ่ม และ 6) จำนวนแรงงานในครอบครัว

สุคนธา ปริญญาตร (2545 : 102-103) ได้ศึกษาลักษณะการเป็นผู้ประกอบการของกลุ่มแม่บ้านตามโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ : ศึกษากรณี กลุ่มแม่บ้านทองเหลืองสาน จังหวัดฉะเชิงเทรา มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาลักษณะการเป็นผู้ประกอบการของกลุ่มแม่บ้านทองเหลืองสาน 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาการเป็นผู้ประกอบการของกลุ่มแม่บ้านทองเหลืองสาน 3) เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นต่อการเป็นผู้ประกอบการของกลุ่มแม่บ้านทองเหลืองสาน ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เลือกรับสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากผู้ให้ข้อมูล 15 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) ลักษณะการเป็นผู้ประกอบการของกลุ่มแม่บ้านทองเหลืองสาน คือ มีประธานกลุ่มและบุตรสาวเป็นเลขานุการ มีลักษณะเป็นผู้ประกอบการสูง เนื่องจากมีความสามารถด้านการผลิต การบริหารจัดการ และด้านการตลาดในขณะที่สมาชิกทำหน้าที่หลักคือการสานทองเหลือง และทำตามที่ประธานบอกหรือให้ทำ 2) การพัฒนาการเป็นผู้ประกอบการสามารถพัฒนาด้านฝีมือการผลิต พัฒนาเทคนิคการสานรูปแบบใหม่ๆ สมาชิกได้รับการฝึกอบรมจากทางหน่วยงานราชการอย่างสม่ำเสมอ และไปศึกษาดูงานในหลายจังหวัดทำให้ได้รับความรู้นำมาประยุกต์ใช้ในการสานทองเหลือง แต่ในด้านการตลาดสมาชิกกลุ่มไม่ค่อยได้พัฒนา เนื่องจากประธานและเลขานุการมีทักษะทางด้านนี้สูง 3) ปัญหาและอุปสรรคต่อการเป็นผู้ประกอบการของกลุ่มแม่บ้านทองเหลืองสานคือ ปัญหาการขาดวัตถุดิบและวัตถุดิบมีราคาสูง ปัญหาสมาชิกไม่ค่อยมีส่วนร่วมและสมาชิกไม่รู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง ปัญหาสมาชิกแย่งงานกันทำ สมาชิกอยากที่จะทำแต่ชิ้นงานที่มีค่าจ้างต่อชิ้นงานสูง ปัญหาที่สมาชิกกลุ่มไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่ม ปัญหาสภาพดินฟ้าอากาศ ต้องอาศัยแสงแดด จัดในการตากทองเหลืองสานที่ชุบสีแล้ว และปัญหาความสัมพันธ์กับผู้นำชุมชน ผู้นำชุมชนยังไม่ค่อยได้เข้ามาทำความรู้จักกับทางกลุ่มมากนัก

บรรจง ศิริ (2545 : 89-90) ได้ศึกษาการบริหารจัดการเพื่อการพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจของกลุ่มสตรีภาคเกษตร อำเภอกูเวียง จังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิธีการจัดการของกลุ่มสตรีภาคเกษตรเพื่อการพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจ 2) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินกิจกรรมเพื่อการพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจของกลุ่มสตรีภาคเกษตร 3) ศึกษาผลการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว 4) ศึกษาปัญหา อุปสรรค ของการพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจ ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก มีผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 18 ราย

ผลจากการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการของกลุ่มสตรีมีรูปแบบของคณะกรรมการ กฎระเบียบมีความยืดหยุ่นที่เป็นลักษณะประชาธิปไตย มีแผนการดำเนินงานประจำปีในการปฏิบัติงาน รวมทั้งมีการประเมินผลการดำเนินงานเป็นระยะๆ ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับกิจกรรม ได้แก่ ปัจจัยทางด้านแนวคิดการแก้ไขปัญหาความยากจนที่ประสบอยู่ ซึ่งได้มีการดำเนินงานเพื่อแก้ไขโดยการจัดตั้งกลุ่มสตรีเพื่อมีอาชีพเสริมและเพิ่มรายได้ โดยนำทรัพยากรที่มีอยู่มาปรับใช้ ส่วนการดำเนินธุรกิจ กลุ่มมีร้านค้าเป็นของตนเอง มีการผลิตครบวงจร การตลาดมีองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสตรีคอยให้คำปรึกษา สำหรับผลการดำเนินงานการทอผ้าทำให้กลุ่มมีรายได้ประจำ ลดการอพยพย้ายถิ่นหางานทำนอกชุมชน มีครอบครัวคอยส่งเสริม ปัญหาละอุปสรรค ได้แก่ บุคลากรขาดทักษะในการพัฒนาตนเอง ผู้นำกลุ่มมีจำนวนน้อย การประสานงานกลุ่มยังขาดการประสานงานกับองค์กรภายนอกและขาดการสร้างเครือข่ายกับองค์กรชาวบ้านอื่นๆ

ศรัณยา แก้วพรรณา (2537) ได้ศึกษาบทบาทของกลุ่มสตรีทอผ้าไหมในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนในชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านนาเสียว ตำบลนาเสียว อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา พัฒนาการของกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านนาเสียว และบทบาทของกลุ่มสตรีทอผ้าฯ ในการพัฒนาเศรษฐกิจชนบท กลุ่มตัวอย่างจากประชากร 3 กลุ่ม ได้แก่ กรรมการบริหารกลุ่ม 7 คน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจำนวน 4 คน และสมาชิกจำนวน 159 คน โดยใช้แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์กับคณะกรรมการบริหารกลุ่ม เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง และแบบสัมภาษณ์กับสมาชิกกลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของกลุ่มต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ 1) การส่งเสริมและสนับสนุนประสิทธิภาพการผลิต 2) การพัฒนาสมาชิก 3) การตลาด 4) การพัฒนาอาชีพ รายได้ การมีงานทำ 5) การส่งเสริมการมีงานทำของสตรีในหมู่บ้าน และพบว่า มีการเปิดร้านจำหน่ายผ้าไหม เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของสมาชิก ออกจำหน่ายและเป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มทำให้สมาชิก เกิดการเรียนรู้เรื่องการผลิต การขาย และการตลาด เช่น ราคาผ้าไหม เส้นไหม แหล่งตลาดรับซื้อสินค้า ช่วยให้สมาชิกมีโอกาสตัดสินใจในการผลิตและจำหน่ายมากขึ้น มีการประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดราคากลางในการจำหน่ายผ้าไหม ปรับราคาตามภาวะเศรษฐกิจและต้นทุนการผลิต ดังนั้นบทบาทกลุ่มในด้านการตลาดจึงเป็นการรวมตัวกันขาย และลดขั้นตอนทางการตลาด ช่วยลดพ่อค้าคนกลาง สร้างอำนาจต่อรองราคา จำหน่ายผลผลิตส่งผลให้สมาชิกจำหน่ายผ้าไหมได้ราคายุติธรรม

ธนาวุฒิ ชนะกช (2535) ได้ศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนต่อผลการดำเนินงานกลุ่มอาชีพทอผ้าด้วยกี่กระตุก ในจังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนต่อผลการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพทอผ้าด้วยกี่กระตุก จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 กลุ่ม โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานกลุ่ม ได้แก่ ปัจจัยด้าน

ความสามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกกลุ่ม ความสามารถของผู้นำและคณะกรรมการบริหารกลุ่ม ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม ปัญหาและความต้องการของกลุ่ม อาชีพที่กระตุก ได้แก่ ปัญหาการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน คือ วิชาการ วัสดุครุภัณฑ์ และเงินทุน ปัญหาการดำเนินงานกลุ่ม ได้แก่ การขาดเงินทุน ต้นทุน การผลิตสูง สมาชิกขาดทักษะ ขาดตลาดที่จะส่งผลผลิต ปัญหาการบริหารงานกลุ่ม ได้แก่ ขาด การวางแผน การดำเนินงาน

3. ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ มีผลการวิจัยดังต่อไปนี้

มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ (2542 : 93-94) ได้ศึกษา โครงการพลังแผ่นดิน : กรณีศึกษาด้านธุรกิจชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับองค์กรธุรกิจชุมชนที่สามารถทำให้เห็นภาพรวมขององค์กรธุรกิจชุมชน ในเรื่องปัจจัยส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ปัจจัยส่งเสริมความยั่งยืนของการพัฒนา โดยทำการศึกษาจากกลุ่มแม่บ้านท่าทราย กลุ่มบ้านสมุนไพรศิริวง กลุ่มชุมชนไม้เรียง และกลุ่มอ้อมทรัพย์ตำบลคลองเปื้ยะ ผลการศึกษาพบว่า

- 1) สิ่งที่กำหนดทิศทาง รูปแบบ ลักษณะของกลุ่ม ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ สภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
- 2) ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งประสบความสำเร็จคือ การเป็นเจ้าของร่วม โดยสมาชิกภายในกลุ่มมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม แกนนำกลุ่มมีผลต่อความเชื่อมั่นทั้งภายในกลุ่มและบุคคลที่มาติดต่อด้วยเป็นอย่างมาก และการบริหารจัดการ
- 3) ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาคือ สมาชิกทุกคนต้องมีความรู้ในด้านการพัฒนา จึงจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและจัดตั้งเครือข่ายแห่งการพัฒนา ซึ่งมีหน้าที่ทำกิจกรรมต่างๆ ตามลักษณะของกลุ่มต่างๆ นอกจากนี้การสนับสนุนจากองค์กรภายนอกพบว่ามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่ม ในด้านองค์ความรู้และเงินทุน แต่กลุ่มสมุนไพรบ้านศิริวงมีเอกลักษณ์การรวมกลุ่มแบบเครือญาติ ไม่มีแผนชุมชน ภาครัฐไม่ให้การสนับสนุน และผล การพัฒนาของธุรกิจชุมชนทำให้คุณภาพชีวิตของสมาชิกในกลุ่มดีขึ้น ทั้งด้านเศรษฐกิจคือรายได้เพิ่ม และความสัมพันธ์ภายในกลุ่มดีขึ้นอีกด้วย

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2544 : 143) ได้ศึกษารูปแบบและ ปัจจัยที่ชุมชนประสบความสำเร็จในการใช้วัฒนธรรมเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มี วัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาแบบและปัจจัยในการใช้วัฒนธรรมเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ของชุมชน และใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจกับชุมชน อื่นๆ โดยเจาะลึกรายละเอียดกรณี 31 ชุมชน จากทุกภาคภูมิศาสตร์ ผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัย ที่ทำให้ชุมชนประสบความสำเร็จมีดังนี้ 1) โครงสร้างของสังคม ระบบเครือญาติมี 2 ลักษณะ คือ

ชุมชนขนาดใหญ่เป็นชุมชนที่มีอายุยาวนาน มีวัฒนธรรมร่วมและมีประชาชนวัยแรงงานมาก กรณีชุมชนขนาดเล็ก มีหมู่บ้านน้อย คนน้อย ง่ายต่อการประสาน 2) รูปแบบการทำงานการรวมกลุ่ม การบริหารจัดการกลุ่มให้มีประสิทธิภาพมีปัจจัยต่างๆ คือ ระบบการจัดตลาดทางสังคม การสร้างคุณลักษณะอย่างน้อย 7 ประการ ได้แก่ ขยัน อดทน ประหยัด เสียสละ ซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ และเรียบง่าย 3) การเสริมสร้างสนับสนุนจากภายในและภายนอกชุมชน 4) การตรวจสอบผลผลิตโดยคนภายในชุมชน นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่ทำให้ชุมชนประสบความสำเร็จ คือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ ปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดวัฒนธรรมการรวมกลุ่ม ลักษณะของการรวมกลุ่ม ระบบบริหารจัดการของกลุ่ม ระเบียบ กฎ กติกาของกลุ่ม สภาพภูมิศาสตร์ของชุมชน กระบวนการจัดตลาดทางสังคม ระบบการคิดของคนในชุมชน คุณลักษณะของผู้นำชุมชน คุณลักษณะของคนในชุมชน และปัจจัยภายนอก ได้แก่ การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

วาสนา ศรีประไพ และคณะ (2543 : 11-12) ได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านบ้านกล้วย ตำบลป่าหวาย อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านบ้านกล้วย พบว่า องค์ประกอบที่ทำให้กลุ่มแม่บ้านประสบความสำเร็จ ได้แก่ การรวมกลุ่ม สาเหตุการรวมกลุ่มเกิดจาก สภาพปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย เนื่องจากสมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ ทำนา และรับจ้างเป็นรายวัน อีกทั้งยังพึ่งธรรมชาติจึงทำให้มีรายได้ไม่แน่นอน จึงรวมกลุ่ม มีการจัดหาทุนเพื่อการสนับสนุน จัดไปศึกษาดูงานกลุ่มแม่บ้านอื่นๆ จนกระทั่งประสบความสำเร็จ ปัจจัยที่ทำให้งานสำเร็จคือการรวมกลุ่ม การมีอุดมการณ์ร่วมกันเพื่อจะแก้ไขปัญหา รวมทั้งการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากการศึกษาดูงาน ความสามัคคี ความจริงใจ และจริงใจกับงานที่แท้จริง ลักษณะของผู้นำมีความเข้มแข็งและจริงใจต่องานในการรวมกลุ่ม และการจัดการขององค์กร ต้องมีความจริงใจในการบริหาร จัดการ รวมทั้งสร้างความศรัทธากับกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มแม่บ้านจะประสบปัญหาในเรื่องของเวลา ขาดตลาด ขาดบุคลากรในการขาย ขาดพาหนะในการขนส่ง แต่ในกลุ่มยังมีพลังและลักษณะการบริหารที่ดี จึงสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ และยังคงดำเนินกิจการของกลุ่มได้อย่างต่อเนื่อง

ไฉนัส พลอยดี (อ้างใน ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ 2542 : 124-138) ได้ศึกษาธุรกิจชุมชน : เส้นทางที่เป็นไปได้ พบว่า ปัจจัยกำหนดความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านการเงินหรือเงินทุนพบว่า กลุ่มกิจกรรมที่ใช้เงินทุนของตนเองไม่ต้องกู้ยืมมีโอกาสอยู่ได้และเติบโตได้มากกว่ากลุ่มที่พึ่งเงินทุนจากการกู้ยืม 2) ปัจจัยด้านการตลาด กลุ่มธุรกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จจะเป็นกลุ่มที่มีลูกค้าที่แน่นอนและเพียงพอ จึงจะดำรงอยู่ได้และเติบโตได้ หากกลุ่มไม่มีตลาดแน่นอน เข้าไม่ถึงตลาด จะประสบความล้มเหลว 3) ปัจจัยด้าน

การผลิต กลุ่มที่ดำรงอยู่ได้ต้องมีปัญหาในด้านวัตถุดิบ ต้นทุนการผลิตไม่สูง มีศักยภาพของ
การแข่งขันได้ดี เพราะการขาดปัจจัยการผลิตเป็นอุปสรรคเสี่ยงต่อความล้มเหลว 4) ปัจจัยด้าน
การบริหารและจัดการ มี 3 ด้าน ได้แก่ ระบบเงิน ระบบงาน ระบบบุคลากร แคนนำหรือ
ผู้บริหารต้องมีความสามารถในการบริหารในทุกด้านและเป็นที่ยอมรับกลุ่มจึงดำรงอยู่ได้
5) ปัจจัยด้านผู้นำ ธุรกิจชุมชนที่ก่อตั้งขึ้น โดยบุคคลหรือโดยคณะบุคคลที่เป็นที่ยอมรับของ
ชาวบ้าน จะระดมทุนได้ง่าย ขยายตัวได้เร็ว มีโอกาสประสบความสำเร็จสูง 6) ปัจจัยด้านแรงงาน
ต้องมีแรงงานในท้องถิ่นอย่างพอเพียง มีทักษะทางการผลิตจะทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จได้
7) ปัจจัยการมีส่วนร่วมของสมาชิก การมีส่วนร่วมอย่างเอางานเอาการจะเป็นตัวบ่งชี้ถึง
ความสามารถในการพึ่งตนเอง เพราะการพึ่งตนเองได้มากที่สุดเป็นเครื่องบ่งชี้ความสำเร็จของกลุ่ม
ธุรกิจชุมชน 8) ปัจจัยเกี่ยวกับระเบียบ ข้อบังคับขององค์กร 9) การปฏิสัมพันธ์ทางบวกกับภายนอก
เช่น การช่วยเหลือเกื้อกูล ประสานร่วมมือ และเรียนรู้การปฏิสัมพันธ์กับภายนอกอย่างเหมาะสม

4. การฟื้นฟูชุมชนประสภักดิ์คลื่นยักษ์สึนามิ มีผลการวิจัยดังต่อไปนี้

อรพรรณ ขุนทอง (2548 : 73-74) ได้ศึกษายุทธศาสตร์การบริหารจัดการฟื้นฟู
ชุมชนด้านอาชีพภายหลังประสบภัยพิบัติจากคลื่นยักษ์สึนามิ : กรณีศึกษาหมู่บ้านแห่งหนึ่งใน
จังหวัดภูเก็ต มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบจากคลื่นยักษ์สึนามิต่ออาชีพของคนในชุมชน
และศึกษายุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการเพื่อฟื้นฟูชุมชนด้านอาชีพ จากกลุ่มตัวอย่างคือหมู่บ้าน
แห่งหนึ่งในจังหวัดภูเก็ต โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบไม่มี
ส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า ผลกระทบต่ออาชีพของคนในหมู่บ้านที่ประสบภัยแบ่งออกเป็น
3 ด้าน คือ 1) มีผลกระทบทางด้านอาชีพ 5 อาชีพ คือ การประมง ค้าขาย การประดิษฐ์ รับจ้าง
ทั่วไป และการรื้อร่องเงิง 2) ผลกระทบด้านจิตใจ 3) ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม สำหรับยุทธศาสตร์
ในการบริหารจัดการฟื้นฟูชุมชนด้านอาชีพของคนในหมู่บ้านประกอบด้วยยุทธศาสตร์ที่สำคัญ
4 ประการ คือ 1) ยุทธศาสตร์การเข้าถึงวิถีชีวิตชุมชน 2) ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการชุมชน
3) ยุทธศาสตร์การเข้าถึงประชาชน 4) ยุทธศาสตร์การประสานงาน โดยได้เสนอให้ภาครัฐมีส่วน
ร่วมกับชุมชนในเรื่องดังต่อไปนี้ 1) สร้างอาชีพใหม่ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน
2) สร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชน มีความรักความสามัคคี ช่วยกันแก้ไขปัญหาโดยกระบวนการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน 3) สร้างจุดเด่นของชุมชนเพื่อเป็นจุดขายแก่นักท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้
ให้แก่คนในชุมชน 4) สร้างงานฝีมือของชุมชนให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย และ 5) ฟื้นฟู
วัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชนที่เลือนหายไปให้เหมือนเดิม

กุลวดี แก่นสันติสุขมงคล และคณะ (2548 : 14-15) ได้ศึกษาเรื่อง สีนามิ : การฟื้นฟูศักยภาพและฐานทรัพยากรของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากคลื่นยักษ์สึนามิ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระบบนิเวศและชุมชน เพื่อเสนอกรอบนโยบายในการฟื้นฟูระบบนิเวศในส่วนที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการฟื้นฟูชุมชน ทั้งในด้านทรัพยากรชายฝั่ง ป่าชายเลน ป่าบก ทรัพยากรน้ำและดิน ซึ่งเป็นฐานทรัพยากรที่ชุมชนพึ่งพาทั้งทางด้านการประมง ชายฝั่ง เกษตรกรรม และภาคธุรกิจการท่องเที่ยว 2) ประเมินความเสียหายและศักยภาพของชุมชนที่เหลืออยู่หลังสึนามิ 3) ฟื้นฟูศักยภาพขององค์กรชุมชนในการจัดการทรัพยากรในชุมชนร่วมกับนักวิชาการในด้านต่างๆ เพื่อเป็นต้นแบบการฟื้นฟูชุมชนตัวอย่าง 4) เชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนในการร่วมฟื้นฟูระบบนิเวศเพื่อเป็นฐานทรัพยากรร่วมในการใช้ประโยชน์และดูแลรักษา 5) แสวงหาความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาท้องถิ่น หน่วยงานราชการ องค์กรพัฒนาเอกชนในการสานต่อการฟื้นฟูระบบนิเวศร่วมกับเครือข่ายชุมชน พื้นที่ตำบลคึกคัก อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ผลการศึกษาในด้านผลกระทบต่ออาชีพพบว่า อาชีพของผู้ประสบภัยในตำบลคึกคักมี 5 อาชีพหลักคือ รับราชการ เกษตรกรรม ประมง ธุรกิจ และรับจ้าง สัดส่วนอาชีพของผู้ประสบภัยที่สูงที่สุดคือการรับจ้าง ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มการพัฒนาตำบลสู่เมืองแห่งการท่องเที่ยว ภัยจากคลื่นยักษ์สึนามิส่งผลกระทบต่ออาชีพรับจ้างมากที่สุด ผู้ประสบภัยที่ประกอบอาชีพรับจ้างมีการเปลี่ยนอาชีพสูง ผลกระทบที่สำคัญคือการว่างงาน ซึ่งอาจจะดำเนินต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนานเนื่องจากเครื่องมือในการประกอบอาชีพโดยเฉพาะการประมงได้รับความเสียหายอย่างมาก รวมทั้งสถานประกอบการที่เป็นแหล่งงานได้รับความเสียหายมากเช่นเดียวกัน ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาในการซ่อมแซมและสร้างความพร้อมในการเปิดบริการอีกครั้ง สำหรับเจ้าของกิจการเองก็ต้องอาศัยระยะเวลาและเงินทุนในการฟื้นฟูกิจการซึ่งเกี่ยวข้องกับบรรยากาศการท่องเที่ยวโดยรวมและมีข้อคิดเห็นในการฟื้นฟูอาชีพโดยสรุปคือ 1) ฟื้นฟูการท่องเที่ยวที่เน้นความเป็นธรรมชาติ 2) ฝึกอบรมอาชีพ 3) สนับสนุนให้ความช่วยเหลือผู้ประกอบการรายย่อยและขนาดกลาง 4) ฟื้นฟูการท่องเที่ยวขนาดเล็ก เช่น โฮม สเตย์ (Home Stay) ธุรกิจบริการ จัดสร้างตลาดกลางในการรับสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ 5) สร้างช่องทางการค้าให้ผู้ประสบภัย 6) สนับสนุนทุนดำเนินการ แก่กลุ่มแปรรูปอาหาร 7) สนับสนุนอาชีพทดแทนการว่างรุ่มและเลี้ยงชายหาด 8) ส่งเสริมอาชีพประมงพื้นบ้าน 9) สนับสนุนเครื่องมือประมง เรือประมง และรถลากเรือ 10) จัดทำแนวเขตและควบคุมประมงอวนลากที่ทำลายทรัพยากรชายฝั่ง 11) จัดทะเบียนเรือประมงขนาดเล็กเพื่อความสะดวกในการให้ความช่วยเหลือ 12) ส่งเสริมอาชีพเกษตร โดยเสนอให้มีการอบรมการทำปุ๋ย

คาร์ล เซกไนเคอร์ และวไลทัศน์ วรกุล (Karl Segschneider and Walaitat Worakul 2007 : 36 - 37) ได้ศึกษาเรื่อง 78 สัปดาห์หลังสึนามิ บทสรุปความช่วยเหลือเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณหลังเหตุการณ์สึนามิในประเทศไทย โดยเปรียบเทียบสภาพทั่วไปของชุมชนก่อนและหลังสึนามิ ผลการศึกษาปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบสภาพทั่วไปของชุมชนก่อนและหลังเกิดสึนามิ

สภาพการณ์ก่อนเกิดสึนามิ	สภาพการณ์หลังสึนามิ
1. มีลักษณะเป็นครอบครัวเชิงขยายขนาดใหญ่	1. ขนาดครอบครัวเล็กลง
2. มีระบบเครือข่ายครอบครัวที่มั่นคง	2. มีเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้มแข็ง
3. ครอบครัวมีโครงสร้างและสามารถทำหน้าที่ได้อย่างเข้มแข็ง	3. มีการสลับบทบาทชาย-หญิงและบทบาทมีความเท่าเทียมกันมากขึ้น
4. โครงสร้างในการในการตัดสินใจดำเนินการ มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและระบบ	4. มีการกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบขึ้นใหม่
5. เศรษฐกิจต้องการแรงงานมาก	5. เศรษฐกิจแบบจุดภาคและโครงสร้างทางเศรษฐกิจแบบเดิมลดบทบาทลง
6. มีระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง	6. มีการพึ่งพาทางเศรษฐกิจและภาระหนี้เพิ่มขึ้น
7. ชุมชนปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น โดยอาศัย หลักการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน	7. ไม่มีอำนาจจัดการกับการบุกรุกสภาพแวดล้อม
8. ชุมชนควบคุมดูแลสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาในพื้นที่	8. ไม่สามารถควบคุมสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ได้
9. เครือข่ายฉุกเฉินของชุมชนมีความอ่อนแอจำกัดบทบาทชายหญิง	9. เริ่มมีการพิจารณาปรับปรุงประเด็นในเรื่องบทบาทชายหญิง
10. การสื่อสารภายในและระหว่างชุมชนไม่มีประสิทธิภาพพอ	10. ตระหนักถึงความสำคัญของการสื่อสารทั้งในระหว่างชุมชนและต้องการให้มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น
11. ระบบการบริหารจัดการชุมชนไม่มีความเข้มแข็ง	11. มีความต้องการที่จะทำความเข้าใจถึงโครงสร้างการบริหารที่มีความชัดเจนมากขึ้น

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบสภาพทั่วไปของชุมชนก่อนและหลังเกิดสึนามิ (ต่อ)

สภาพการณ์ก่อนเกิดสึนามิ	สภาพการณ์หลังสึนามิ
12. ชุมชนไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมือง	12. ทำให้การตัดสินใจทางการเมืองเป็นประเด็น
13. มีโครงสร้างการลงทุนที่อ่อนแอชุมชนจึงไม่ค่อยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในเศรษฐกิจระดับมหภาค	13.แทบจะไม่มีโครงสร้างสนับสนุนการลงทุนและไม่มีส่วนร่วมในระบบเศรษฐกิจมหภาคขณะที่ทุนนอกพื้นที่กำลังรุกคืบเศรษฐกิจของท้องถิ่น
14. การป้องกันการถล่มถ้ำ / การบุกรุกสิ่งแวดลอมจากคนภายนอกไม่มีความเข้มแข็ง	14. ไม่มีการป้องกันการเข้ามาใช้ทรัพยากรสิ่งแวดลอมของชุมชนของคนนอก

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า 1) การดำรงอยู่ของกลุ่มเกิดจากหน่วยงานจากภายนอกเข้ามาสนับสนุนด้านการตลาด การฝึกทักษะทางด้านอาชีพของสมาชิกกลุ่ม ความสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่ม ความพึงพอใจต่อสวัสดิการที่กลุ่มได้รับ กลุ่มมีความสามารถในการประชาสัมพันธ์ ด้านการผลิต กลุ่มมีวัตถุประสงค์ที่สามารถจัดการเองได้ 2) การดำเนินงานของกลุ่ม มีโครงสร้างการบริหารจัดการของกลุ่ม กลุ่มพัฒนาทักษะด้านความรู้ด้านการผลิต การตลาด การประชาสัมพันธ์ ของสมาชิกกลุ่มอย่างต่อเนื่อง มีผู้นำและคณะกรรมการกลุ่มที่มีความสามารถ สมาชิกกลุ่มมีความรักความสามัคคี มีแนวคิดให้กลุ่มสามารถดำรงอยู่ได้เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน 3) ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ สมาชิกกลุ่มมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน ทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งมากขึ้น มีรูปแบบการบริหาร การทำงานร่วมกันให้มีประสิทธิภาพ มีอุดมการณ์ร่วมกัน กลุ่มมีตลาดคู่ค้าที่แน่นอน มีวัตถุประสงค์เพียงพอ และมีต้นทุนการผลิตต่ำ สมาชิกกลุ่มมีความเชื่อมั่น ศรัทธาต่อผู้นำกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มมีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ 4) การฟื้นฟูชุมชนผู้ประสบภัยคลื่นยักษ์สึนามิ มีการสร้างอาชีพทางเลือกให้แก่ผู้ประสบภัยฟื้นฟูเรื่องการท่องเที่ยวที่เน้นความเป็นธรรมชาติ จัดฝึกอบรมหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น สนับสนุนกองทุนหมุนเวียนเพื่อช่วยเหลือทางด้านอาชีพ สนับสนุนเครื่องมือประมงเรือประมง จัดทำแนวเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำวัยอ่อน

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยได้ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาการดำรงอยู่ของกลุ่มอาชีพในชุมชนผู้ประสบภัยคลื่นยักษ์สึนามิ บ้านเกาะมุกด์ ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรังในครั้งนี้

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยการศึกษาการดำรงอยู่ของกลุ่มอาชีพในชุมชนผู้ประสบภัยคลื่นยักษ์สึนามิ กรณีศึกษากลุ่มเครื่องแกงตำมือบ้านเกาะมุกด์ ในครั้งนี้เป็นการศึกษาบริบทชุมชนและความเป็นมาของกลุ่ม การบริหารจัดการกลุ่ม และปัจจัยในการดำรงอยู่ของกลุ่ม ซึ่งสามารถนำผลการศึกษาที่ได้ไปพัฒนากลุ่มอาชีพในชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะเดียวกันซึ่งสรุปได้ ตามแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 แสดงปัจจัยในการดำรงอยู่ของกลุ่มเครื่องแกงตำมือ